

DOUĂ CANOANE ÎN CINSTEA SFÂNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL

Sfântul Andrei Criteanul

Abstract

The present article publishes the Greek text and a Romanian translation of two canons dedicated to Saint Maximus the Confessor (580-662), composed by Saint Andrew of Crete (660-740), most likely in 715, at the beginning of the patriarchate of St. Germanus of Constantinople, in the context of the synodal restoration of the dyothelite Christology sanctioned by the Sixth Ecumenical Council. They represent the oldest hymnographic testimony concerning St. Maximus, and appear to be part of the official „canonization” of the Confessor by the Great Church and of the recognition of his key role as defender of orthodoxy. Although they are not included in the Menaion in use today, the canons were immediately employed in the Constantinopolitan services, as evidenced by their explicit mention in the eleventh-century Synaxarion of the Evergetis Monastery. In addition, they offer the earliest evidence for the use of apechemata in the Byzantine office, of breakthrough value in the research of musical and liturgical practice of the Church.

Keywords: Maximus the Confessor, Andrew of Crete, Byzantine Hymnography, Canons (hymnography), Dyothelite Christology, Canonization of Maximus, apechemata (Byzantine Music), Council of Constantinople in 715

Introducere¹

Imnografia dedicată Sfântului Maxim Mărturisitorul (580-662), filosoful și atletul Ortodoxiei calcedoniene din secolul al VII-lea, socotit astăzi, pe bună dreptate, printre cei mai importanți teologi ai întregii istorii bizantine, este mult mai săracă decât s-ar crede. Mineiele au reținut până astăzi în cele două zile de pomenire, 21 ianuarie și 13 august (cu slujba pe 12 august, datorită odovaniei Schimbării la Față) doar un singur canon, atribuit Sfântului Ioan Damaschinul (în 21 ianuarie)² / Ioan monahul (12 august)³.

¹ Lucrare realizată în cadrul *Departamentului de Valorizare a Tezaurului patristic al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei*.

² *Μηναίον*, t. 3, Ιανουαρίου, Φεβρουαρίου, Ρώμη, 1896, pp. 317-326.

³ *Μηναίον*, t. 6, Ιουλίου, Αυγούστου, Ρώμη, 1902, pp. 387-395. A se vedea și articolul de sinteză din *Православная Энциклопедия*, t. 43, 2016, pp. 52-103. Secțiunea dedicată imnografiei maximiene aparține lui E.E. Makarov, pp. 99-100.

Inventarul canoanelor bizantine needitate, publicat de E. Papaeliopoulou-Photopoulou⁴, pe urmele mitropolitului Sofronie Eustratiadis, nu reține nici o intrare pentru Sfântul Maxim. Astfel, singurele canoane dedicate Sfântului Maxim Mărturisitorul de către autori bizantini, în afară de cel menționat deja, rămân cele două scrise de Sfântul Andrei Criteanul la începutul secolului al VIII-lea, editate și publicate de A. Proiou în 1980, în monumentală *Analecta Hymnica Graeca*⁵, asupra cărora ne vom opri în articolul de față. Publicăm bilingv cele două canoane, cu textul grec preluat din această ediție, la care vom aduce câteva completări din lectura manuscriselor, încercând să înțelegem contextul istoric în care ele au putut fi scrise, dar și semnificația lor legată de receptarea/canonizarea Sfântului Maxim de către Biserica Constantinopolitană, demers posterior, după cum se știe, receptării învățăturii sale prin hotărârea Sinodului al VI-lea Ecumenic. Pentru aceasta va fi însă nevoie să trecem în revistă și câteva elemente legate de viața și opera Sfântului Andrei Criteanul, autorul lor.

Viața Sfântului Andrei Criteanul

Principalele surse despre viața și opera Sfântului Andrei Criteanul sunt cuprinse în câteva biografii din veacul al VIII-lea și din cele următoare. Între acestea, cea mai veche rămâne cea scrisă de Nichita patriciul și ches-torul⁶. O sumă de studii i s-au dedicat în ultimul secol, toate pentru a aduce noi detalii despre viața și opera sa⁷.

⁴ E. Papaeliopoulou-Photopoulou, *Ταμείον ἀνεκδότων ἁσματικῶν βυζαντινῶν κανόνων seu analecta hymnica graeca e codicibus eruta orientis christiani*, Atena, 1996.

⁵ Giuseppe Schirò (ed.), *Analecta Hymnica Graeca*, vol. 12 (volum editat de Alcestis Proiou), Roma, 1980, pp. 141-162.

⁶ BHG 113: *Vita sancti Andreae Cretensis*, în A. Papadopoulos-Kerameus, *Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων*, vol. 5, St. Petersburg: Kirschbaum, 1898 (repr. Brussels: Culture et Civilisation, 1963), pp. 169-179 [abr. VA].

⁷ H. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München, 1959, pp. 500-502; C. Papadakis, *André de Crète: son témoignage sur le mystère du Christ dans la spiritualité chrétienne. Étude sur son œuvre oratoire et poétique* (dissertation), Strasbourg, 1964; P. D. Eyre, *St. Andreas of Crete. A Catalogue of mss of his Homilies* (thesis), Birmingham, 1966; J.E. Bickert, „Unedited Greek Homilies (acephalous, anonymous or attributed to John Chrysostom) for Festivals of the Virgin Mary”, *Orientalia Christiana Periodica*, 46 (1980), pp. 474-480; Th. Detorakis, „Le vocabulaire d'André de Crète. Mots non thésaurisés par G.W.H. Lampe”, în *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 36 (1986), pp. 45-60; J. N. Birdsall, *Homilies Ascribed to Andreas Cretensis in Ms. Halensis A 19 (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur 133. Texte und Textkritik. Eine Aufsatzsammlung)*, Berlin, 1987, pp. 49-52; M.-F. Auzépy, „La carrière d'André de Crète”, *Byzantinische Zeitschrift* 88 (1995), pp. 1-12, etc.

Sfântul Andrei Criteanul s-a născut în Damascul⁸ aflat sub stăpânire arabă, în jurul anului 660 d.Hr. Luminat de Dumnezeu și aprins de râvna vieții duhovnicești, la vârsta de 15 ani a fost închinat de părinții săi frăției Sfintei Învieri de la Ierusalim⁹. Acolo, sub povățuirea patriarhului Theodor, a început multe și mari nevointe pentru despățimire și luminare, și, totodată, s-a nevoit foarte mult spre o înaltă educație clasică și mai ales patristică. A fost tuns monah de către Patriarhul Theodor, care i-a dat și ascultarea de notar al patriarhiei¹⁰.

După încheierea Sinodului al VI-lea Ecumenic (680-681), tomosul sinodal a fost trimis și Bisericii Ierusalimului spre aprobare. Sinodul Patriarhiei Ierusalimului l-a aprobat și a hotărât să trimită la Constantinopol trei clerici care să poarte mesajul Patriarhiei Apostolice a Sfintei Cetăți către Marea Biserică. Deși a ajuns în Constantinopol după moartea împăratului Constantin al IV-lea (+685) ambasada eclesiastică a fost primită de mai tânărul Iustinian al II-lea Rinotmitul (685-695, 705-711). Sfântul Andrei a fost principalul purtător de cuvânt al delegației. Pentru viața sa îmbunătățită și pentru educația sa cu totul excepțională, a fost rugat să rămână în slujba Marii Biserici în acele vremuri tulburi.

În Constantinopol, din ordin imperial¹¹ a fost hirotonit diacon al Marii Biserici, a primit ascultarea de *orfanotrof* (hrănitor de orfani și de sărmani) și administrator al diaconiei lui Evghenie¹², și, foarte probabil, de predicator. Un omilet isihast din secolul al XIV-lea¹³ ni-l arată prezent în anul 692 la Sinodul Quinisext (care își trage numele de la ratificarea a 102 canoane adoptate la Sinodul al V-lea Ecumenic și la Sinodul al VI-lea Ecumenic). Biograful său Nichita sare apoi la alegerea Sfântului Andrei ca Arhiepiscop al Cretei¹⁴. Sfântul Teofan Mărturisitorul, autorul mării *Cronografii*¹⁵ a

⁸ VA 2, p. 170.

⁹ VA 3, p. 171.

¹⁰ VA 3, p. 172.

¹¹ VA 5, p. 174.

¹² *Ibidem*.

¹³ Dimitrios Tsamis, „Ἰωσήφ Καλοθέτου λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης Ἀνδρέαν τὸν Ἱεροσολυμίτην”, in *Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ὁ Ἱεροσολυμίτης πολιούχος Ἑρεσσοῦ Λέσβου, Πρακτικά ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου (1-4 Ἰουλίου 2003)*, ἐκδόσεις ἱεράς μητροπόλεως Μυτιλήνης 23, Mitylene, 2005, pp. 417-436. Encomionul lui Kalothetos este identificat cu numărul BHG 114c și a fost publicat, în ediție critică, de D. Tsamis în volumul *Ἰωσήφ Καλοθέτου. Συγγράμματα*, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν, Tesalonic, 1980, pp. 435-451.

¹⁴ VA 5, p. 175.

¹⁵ Cyril Mango, Roger Scott, *The Cronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284-813*, Clarendon Press, Oxford, 1997, p. 505; Sfântul Teofan Mărturisitorul, *Cronografia*, PSB 7 (seria nouă), traducere și ediție de Mihai Țipău, Editura Basilica, București, 2012, p. 351.

epocii, spune că Sfântul Andrei a semnat, ca arhiepiscop al Cretei, alături de Sf. Gherman, atunci episcop de Cyzic, anatema pronunțată în anul 711 împotriva lui Filippikos Bardanes. Sf. Andrei și Sf. Gherman au fost buni prieteni, cu mult înainte de a ajunge arhierii, iar lucrarea lor iconografică și pastorală s-a împletit ca destin și realizare.

Filippikos Bardanes a fost un general răzvrătit, exilat de împăratul Iustinian al II-lea. În exil, acest general a pus la cale o revoltă armată, care și-a atins scopul în același an. Din păcate pentru Biserică, Filippikos l-a detronat pe Iustinian al II-lea și l-a ucis. Monotelit convins, Filippikos a rămas împărat până în anul 713, depunând pe episcopii ortodocși și silindu-i să semneze împotriva diothelismului proclamat ca dogmă oficială a Bisericii de către Sinodul al VI-lea Ecumenic, în cadrul unui Sinod ținut în capitală în 712¹⁶. Între aceștia s-a numărat și Sfântul Andrei, care ulterior s-a pocăit adânc și a contrasemnat, spre mărturia dreptei credințe.

În anul 713, o parte din armata imperială se răscoală și îl capturează pe împărat, înlăturându-l de la tron. În locul său a fost numit secretarul imperial Artemie, care a ajuns împărat sub numele de Anastasie al II-lea (iunie 713 – noiembrie 715). Acesta, ortodox fiind, l-a numit patriarh pe Sfântul Gherman la 11 August 715¹⁷. Câteva luni mai târziu, Sfântul Gherman a organizat un sinod ortodox, care să repună diothelismul în poziția de dogmă oficială a Bisericii. Conform *Synodiconului Vechi*¹⁸, la acest sinod au participat 100 de episcopi, care au dat anatemei pe corifeii ereziei monoteliste: Serghie, Kyr, Pyr, Pavel, Petru și Ioan. A fost un unic moment de liniște, când s-a putut organiza un sinod, prin instalarea pentru scurtă vreme la conducerea Imperiului a unui Împărat ortodox. Mai mult, în anul următor, Constantinopolul a fost atacat de arabi, care l-au asediat până în 717, an în care ajunge pe tron Leon al III-lea Isaurul (717-741), campionul iconoclasmului.

Sfântul Andrei Criteanul va fi fost și el între semnatarii actelor acestui sinod. Știm cu siguranță că s-a pocăit pentru căderea din anul 712, nu numai prin prezența la acest sinod atât de puțin documentat, convocat de

¹⁶ V. Grumel, *Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople*, vol. I: *Les Actes des Patriarches*, fasc. I: *Les Regestes de 381 a 715*, Constantinopol, 1932 (repr. Paris: 1972), n. 320, p. 250.

¹⁷ PMBZ 2298/corr (online: <https://www.degruyter.com/document/database/PMBZ/entry/PMBZ13412/html>).

¹⁸ John Duffy, John Parker, *The Synodicon Vetus (CFHB 15)*, 146, pp. 122-123; V. Grumel, *Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople*, vol. I: *Les Actes des Patriarches*, fasc. II: *Les Regestes de 715 a 1043*, Constantinopol, 1936, n. 325, p. 1; J.D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum*, 12, 257-258; P. Labbei, G. Cossarti, *Sacrosanta Concilia*, 8, 181-182.

prietenul său Sfântul Gherman, cât mai ales prin câteva stihuri trimise arhi-diaconului Agathon, arhivarul Marii Biserici¹⁹.

În anul 730 împăratul Leon al III-lea Isaurul a declanșat persecuția împotriva Sfintelor Icoane. Inițial, atât Sfântul Gherman, patriarhul Constantinopolului, cât și ceilalți episcopi și clerici preocupați de ortodoxia credinței, au protestat ferm. Sfântul Andrei Criteanul s-a alăturat acestora, venind la Constantinopol și condamnând rățăcirea, precum găsim într-un fragment dintr-o scurtă *Viață*²⁰ din *Menologul* publicat de V. Latyșev. Mai mult, cea mai veche *Viață*, scrisă de Nichita chestorul, spune²¹ că prin propovăduirea sa, Sfântul Andrei a înmuiat inimile creștinilor din Constantinopol care căzuseră în propaganda imperială. De asemenea, într-una din omiliile sale²², Sfântul Andrei condamnă erezia iconoclastă. Cel mai probabil, ca urmare a acestor atitudini mărturisitoare a fost exilat. S-a săvârșit la 4 iulie 740, îndată după sosirea în Mitylene.

Opera immnografică

Andrei Criteanul a fost un scriitor foarte prolific, de o importanță cheie pentru toată istoria literaturii Bisericii Ortodoxe, întâi pentru opera sa immnografică, apoi pentru opera sa omiletică.

Cea mai mare parte a corpusului immnografic al Sfântului Andrei cuprinde compoziții de tipul *canonului*. Canonul este o sumă de opt sau nouă ode care se împletesc cu stihologia *Odelor* biblice. Acestea, cunoscute la noi sub numele de *Cântările lui Moise*, reprezintă osatura fundamentală, de origine apostolică, a slujbei utreniei. La finalul fiecărei Ode biblice se

¹⁹ „Συμφύρσεως γάρ, οὐχ ἐνώσεως τρόπος / Ἡ σύνθεσις πέφυκεν ἢ κατ' οὐσίαν, / Ὡς αὐτὸς οἶσθα καὶ διδάσκεις ἐμφρόνως. / Ἐντεῦθεν ὥσπερ ἐνθέω παρρησίᾳ / Χριστοῦ νοεῖσθαι τὰς ἐνεργείας δύο / Καὶ τὴν ἐν αὐτῷ προσφυῶς νοουμένην / Διπλὴν θέλησιν δογματίζεις, συνδέων / Ἄλλ' οὐ διιστῶν ἢ μερίζων ἰδίως / Τούτων ἐκάστην πλὴν θεωρίᾳ μόνῃ”. Fragment (v. 110-118) din Aug. Heisenberg, „Ein jambisches Gedicht des Andreas von Kreta“, *Byzantinische Zeitschrift*, 10 (1901), p. 511.

²⁰ „Εἶτα καιροῦ καλοῦντος, τῆς ἀναφύεσης αἰρέσεως τῶν εἰκονομάχων παρρησίας ἐκ δυσσεβοῦς βασιλέως κακῶς ἐπιλαβομένης, ὁ σοφὸς οὗτος τὴν Κωνσταντίνου καταλαβὼν στηλιτεύει ταύτην μάλα τρανῶς καὶ νικᾷ τοὺς ἀνταγωνιστάς κατὰ κράτος καὶ μάταιον αὐτῶν ἀπελέγχει τὸ δόγμα καὶ στεφανίτης ἐπάνεισι νικηφόρος.” in V. Latyșev, *Menologii anonymi Byzantini saeculi X quae supersunt: Fasc. alter, menses Iunium, Iulium, Augustum continens. Sumptibus Caesariae Academiae scientiarum e codice Hierosolymitano s. Sepulcri 17*, St. Petersburg, 1912 [repr. Leipzig: 1970], p. 137.

²¹ VA 9, p. 178.

²² *Homilia in circumcisionem et in sanctum Basilium* (BHG 262, CPG 8175), PG 97, 913-932.

adaugă din canon cântarea unor strofe, compuse melodic după modelul unui irmos. Cele mai vechi canoane cunoscute sunt cele ale Duminicilor de peste an, păstrate în *Octoih*, care se regăsesc în colecția imnografică a Bisericii Ierusalimului, intitulată *Tropologhion*. Această colecție a fost alcătuită, cel mai probabil, în a doua jumătate a secolului al IV-lea sau cel târziu începutul celui de-al V-lea în Ierusalim. Cel mai vechi exemplar cunoscut de *Tropologhion* este traducerea sa armeană, realizată la jumătatea secolului al V-lea²³ în Ierusalim.

Până de curând Sfântul Andrei Criteanul a fost socotit în studiile liturgice²⁴ „inventatorul canonului”. Dar, pe lângă faptul că celălalt mare compozitor de canoane, Sfântul Ioan Damaschinul, era și el monah al catedralei Sfintei Învieri de la Ierusalim contemporan cu Sfântul Andrei, cercetările nu au luat în calcul tipologia folosită de cei doi mari imnografi, care trimite spre un model anterior. Ignorate până în urmă cu câteva decenii, traduceri imnografice aghiopolite în limbile armeană și georgiană au scos la lumină faptul că stihirile și canoanele intraseră deja în cultul Bisericii din Ierusalim încă de la finele veacului al IV-lea. Cunoscând acum dimensiunea operei sale, putem socoti că Sfântul Andrei Criteanul este unul dintre cei mai prolifici compozitori de canoane, dar nu mai puțin adevărat, el este doar unul din cei patru mari imnografi ai epocii sale – ceilalți trei fiind Sf. Ioan Damaschinul, Sf. Cosma de Maiuma, Sf. Gherman al Constantinopolului – care și-au luat asupra-le compunerea de stihiri și canoane pentru sărbătorile calendarului liturgic al Ierusalimului și al Constantinopolului.

Tuturor le este cunoscut *Canonul cel Mare*, operă poetică prezentă în toate edițiile tipărite ale *Triodului*, care se bucură și de o slujbă aparte în săptămâna a cincea a Sfântului și Marelui Post, când se cântă integral (dar și în primele patru zile ale Postului, împărțit pentru fiecare din pavecernițele primei săptămâni). De asemenea, multe alte canoane se regăsesc în *Mineie*, în *Triod* și în *Penticostar*, iar altele au fost scoase la lumină tiparului abia în ultimele decenii. Într-o foarte recentă lucrare de doctorat²⁵, Gheorghios Stefatos enumeră creația imnografică cunoscută până acum:

a. 26 de canoane la Sfinți, tipărite în *Mineie*;

²³ A. Renoux, *Le codex arménien Jérusalem 121*, 2 vol. [*Patrologia Orientalis* 163 (35.1) și 168 (36.2)], Turnhout: Brepols, 1969, 1971 și Hugo Méndez, „Revising the Date of the Armenian Lectionary of Jerusalem”, *Journal of Early Christian Studies* (2021) (în curs de publicare).

²⁴ Spre exemplu Egon Wellesz, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, 2nd ed., Oxford, 1962, p. 204.

²⁵ Gheorghios Stefatos, *Ἁγιος Ἀνδρέας Κρήτης ὁ Μελωδός: Βίος καὶ Ἔργο*, Atena, 2020.

- b. 11 canoane și tri-ode în *Triod*;
- c. 1 canon (la Duminica Mironosițelor) în *Penticostar*;
- d. 10 canoane către Maica Domnului în *Noul Theotokarion*²⁶;
- e. 1 canon de umilință;
- f. 1 canon la ieșirea sufletului²⁷;
- g. 1 canon pentru slujba înmormântării²⁸;
- h. 1 canon fragmentar în papirusul grec *Vindobonensis* 31956²⁹.
- i. 1 canon la Buna Vestire³⁰;
- j. 1 canon la Duminica Floriilor³¹;
- k. 58 de canoane la sfinți, publicate în *Analecta Hymnica Graeca* și alte ediții³²;

²⁶ Sf. Nicodim Aghioritul, *Θεοτοκάριον*, Veneția, 1796, cu edițiile ulterioare: Constantinopol 1849, Veneția 1863, 1864, Atena 1906, Volos 1959. În limba română, singura traducere integrală modernă a fost realizată, după ediția din 1849, de Laura Enache, în volumul: Sf. Nicodim Aghioritul, *Noul Theotokarion. Canoanele aghiorite ale Maicii Domnului*, Editura Doxologia, Iași, 2012, 2019².

²⁷ Canonul se găsește în *Molitfelnic la Slujba la ieșirea cu greu a sufletului*. O ediție critică a acesteia se găsește la Dimitrios Tzerpos, *Ἡ ὥρα τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἀκολουθία εἰς ψυχωρραγούντα. Συμβολὴ ἐπὶ τῇ μελέτῃ τοῦ βυζαντινοῦ εὐχολογίου*, Atena, 2007, pp. 159-165.

²⁸ M. Arco Magrì, „L' inedito canon de requie di Andrea Cretese”, *Helikon* IX-X (1969-70), pp. 475-513, text la pp. 494-513.

²⁹ Cf. P. Sanz, „Ein Fragment eines neuen Kanon des Andreas von Kreta”, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 4 (1955), pp. 1-11.

³⁰ Enrica Follieri, „Un canone inedito di s. Andrea di Creta per l' Annunciazione”, în *Collectanea Vaticana in honorem Anselmi M. Card. Albareda a Bibliotheca Apostolica edita* (Studi e Testi 219), Città del Vaticano, 1962, pp. 337-357.

³¹ O primă ediție găsim la R. Maisano, „Un inno inedito di S. Andrea di Creta per la Domenica delle Palme”, *Rivista di Storia e Letteratura Religiosa* VI (1970), pp. 519-572. Ediție critică la E. Tomadakis *Ἀίσματα τοῦ Τριωδίου· ἐρανισθέντα ἐκ κωδίκων τῆς κατὰ Ἰταλίας*, Atena, 2004, t. B', pp. 205-251, 412-416 și la același, „Ἀνδρέου Κρήτης, ὁ κανὼν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων”, *Ἀπόψεις, περιοδικὴ ἐκδοσὴ τοῦ Συλλόγου Ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν*, 3 (1986), pp. 45-93.

³² *Analecta Hymnica Graeca*, 13 volume editate de un colectiv condus de Giuseppe Schirò la Roma între 1966-1983 și 2 volume adiționale pentru Triod editate de Euthhie Tomadakis la Athena în 2000 și 2004; un canon la Sf. Mare Mucenic Gheorghe este editat în G. Parlino, „Andrea di Creta: Canone per S. Giorgio” în E. Follieri, *Un Theotokarion Marciano del secolo XIV (cod. Marciano cl. I, 6) (Altri Testi della Pietà Bizantina I)*, Roma, 1961, pp. 231-261 (supliment la *Archivio Italiano per la Storia della Pietà* III, Roma, 1961). Ediție critică în *AHG* 8, pp. 251-288 (ediție românească în pregătire la Editura Doxologia, alături de canoanele pe 8 glasuri ale Sfântului Iosif Imnograful) și un canon pentru Sf. Mc. Teodor Tiron, editat de E. Tomadakis, „Ἀνδρέου Κρήτης κανὼν εἰς τὸν ἄγιον μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον”, *Ἑπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, NA' (2003), pp. 125-168.

l. Alte 12 canoane inedite în manuscrise sunt semnalate de E. Papaeliopolou-Photopoulou³³.

În total, putem vorbi până astăzi de 124 de canoane cunoscute compuse de către Sfântul Andrei Criteanul pentru imnografia Bisericii. Pe lângă canoane, de la Sfântul Andrei ni s-au păstrat și stihiri idiomele compuse pentru diferiți sfinți de peste an sau pentru slujbe aparte (cum ar fi cele compuse pentru slujba tunderii în monahism³⁴). Cu siguranță, cercetarea atentă a manuscriselor va putea scoate la lumină și altele³⁵, câtă vreme este cunoscut că alcătuirea *Analecta Hymnica Graeca* a avut în vedere valorificarea cu prioritate a tradițiilor manuscrise bizantine din Italia de sud, și nu o evaluare exhaustivă a imnografiei bizantine dedicată sfinților.

G. Stefatos a publicat textul a 6 condace³⁶ compuse de Sfântul Andrei din manuscrise relativ noi, care nu este exclus să fie găsite și într-o formă extinsă, așa cum erau gândite condacele³⁷ la trecerea dintre secolele al VII-lea și al VIII-lea. Pe bună dreptate, este de așteptat ca prin manuscrisele mai puțin cercetate să găsim condace compuse după tiparul celor din secolele V-IX de către imnograful și omiletul care în tinerețe a fost diacon al Sfintei Sofia, locul unde s-a păstrat aproape neschimbat, până în veacul al XIII-lea, tipicul constantinopolitan al primului mileniu creștin.

Tot Sfântului Andrei îi sunt atribuite un număr de 68 de irmoase, cel mai mare număr de astfel de compoziții scris de un imnograf bizantin, urmat de Sfinții Ioan Damaschinul și Gherman. Arată și aceasta rolul determinant pe care l-a avut Andrei în formarea acestui tezaur imnologic³⁸.

³³ E. Papaeliopolou-Photopoulou, *Ταμείον ἀνεκδότων ἁσματικῶν βυζαντινῶν κανόνων seu analecta hymnica graeca e codicibus eruta orientis christianī*, Atena, 1996, nr. 1, 38, 49, 52, 68, 69, 228, 297, 372, 404, 540, 863.

³⁴ G. Stefatos, *Ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης ὁ Μελωδός*, pp. 222-224.

³⁵ Manuscrise precum *Sinait. gr.* 552, 553, 568, 579, 583, 595, 607, 626, 658, 662, 674, 734-5 / *Paris. gr.* 254, 296, 345, 1566, 1567, 1576, 1619, 1621, 1623 / *Paris. Coislin. gr.* 213 / *Athous Lavra Θ* 75, surse primare pentru imnografia Sfântului Andrei, încă nu sunt deplin cercetate.

³⁶ G. Stefatos, *Ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης ὁ Μελωδός*, pp. 224-226.

³⁷ Despre istoria condacului așa cum a fost gândit în primul mileniu, a se vedea C. A. Trypanis, *Fourteen Early Byzantine Cantica* (*Wiener Byzantinische Studien*, 5), Wien, 1968; Constantin Floros, „Das Kontakion. Mit 2 Abbildungen und einem Notenanhang” în *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, 34 (1960), pp. 84-106. Și în română a se vedea monahul Filotheu Bălan, „Câteva elemente istorice și melurgice ale Acatistului Bunei Vestiri”, în *Imnul Acatist al Maicii Domnului*, Editura Excelență prin cultură, București, 2019, pp. 161-195.

³⁸ A se vedea inventarul tuturor irmoaselor în lucrarea capitală a lui S. Eustratiadis, *Εἱρμολόγιον*, Chennevières-sur-Marne, 1932. Lista compozițiilor atribuite Sfântului Andrei Criteanul se găsește la p. 268.

Cercetarea atentă a canoanelor compuse de Sfântul Andrei și a irmoaselor folosite de Biserică în vremea sa ar putea pune în ordine cronologică o seamă de creații din innografia de azi a Bisericii și ar putea stabili sursele de inspirație pentru melozii din acele epoci. Tot astfel, s-ar putea trage niște concluzii legate de regulile componistice pentru stihirile idiomele, așa cum au fost înțelese până la Sfântul Andrei Criteanul.

Mai mult, studierea atentă a innografiei compusă de Sfântul Andrei ar putea oferi răspunsuri la multele întrebări legate de liturgica Bisericii din primul mileniu, mai precis despre tipicul Marii Biserici de la sfârșitul sec. al VII-lea, deoarece este destul de neclar contextul în care în Constantinopol a pătruns innografia aghiopolită, centrată, începând cu veacul al V-lea, pe stihiri și canoane, și mai puțin pe condace. La fel de important va fi că se vor putea face mult mai ușor legăturile între innografia ellinofonă a epocii Sfântului Andrei și cea syriacă, anterioară, pe care o folosisese ca model melurgic.

Sfântul Gherman, Patriarhul Constantinopolului, de a cărui personalitate Sfântul Andrei este legat în mod fundamental, este cunoscut la rândul său, ca un la fel de prolific innograf³⁹. O notă⁴⁰ dintr-un scurt sinaxar păstrat în manuscrisul *Patmos 266* ne arată că acesta, „îndemânatic și muzical, a compus *tropologii* [adică innografie după modelul din *Tropologhion*] la toate sărbătorile și la o mulțime de sfinți”. Scrierile păstrate ale Sfinților Andrei și Gherman arată dimensiunea impresionantă a lucrării creatoare la care cei doi s-au angajat împreună pentru Marea Biserică din Constantinopol.

Opera omiletică

În marele catalog patristic *Clavis Patrum Graecorum* sunt trecute în revistă 54 de omilii și encomioane, unele editate, altele inedite. Pe lângă acestea, cercetarea ulterioară a revelat încă 11 omilii și encomioane inedite, unele dintre ele în curs de publicare⁴¹. În total, până astăzi sunt cunoscute 65 de astfel de piese, de o valoare uriașă pentru Biserică.

³⁹ Cea mai bună trecere în revistă a operei innografice a Sfântului Gherman îi aparține Alexandrei Nikiforova, „Неизвестное гимнографическое наследие константинопольского патриарха Германа”, *Вестник ПСТГУ III: Филология*, 2011, Вып. 4 (26), pp. 29–43.

⁴⁰ Publicată de marele liturgist rus Dmitrievsky în *Описание литургических рукописей*, I (1895), p. 72: „Εὐφύης τε ὢν καὶ ἀσματικὸς ἐποίησε τροπολόγια εἰς τὴ πάντας ἑορτάς καὶ εἰς ἀγίους πλείστους”.

⁴¹ Pentru detalii, a se vedea G. Stefatos, „Ἁγίος Ἀνδρέας Κρήτης ὁ Μελωδός”, p. 109. O bună prezentare a omileticii Sfântului Andrei se poate citi la Mary B. Cunningham, „Andrew of Crete: A High-Style Preacher of the Eighth Century”, în Mary B. Cunningham, Pauline Allen (eds.), *Preacher and Audience. Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics*, Brill, 1998, pp. 267–293.

Foarte multe dintre ele reprezintă primele omilii scrise vreodată pentru unii dintre Sfinții din sinaxar ori pentru anumite sărbători. O altă parte reprezintă principalele surse istorice pentru cinstirea unor sfinți sau pentru înțelegerea teologică a unor sărbători, de vreme ce alte texte mai vechi folosite de Sfântul Andrei Criteanul s-au pierdut definitiv ori au ajuns până la noi doar fragmentar ori corupte. Opera omiletică a Sfântului Andrei ar merita cu prisosință o ediție integrală a textului grec, împreună cu studii și comentarii istorice pe marginea lor. O atenție deosebită s-ar cuveni cercetării sincrone a operei omiletice cu cea imnografică, ținând cont de intertextualitatea întâlnită la tot pasul, cele două completându-se și punându-se în valoare reciproc⁴².

Veacurile al VII-lea și al VIII-lea, în care scrie Sf. Andrei, sunt printre cele mai văduvite de scrieri bisericești. Invațiile islamice și prigoanele iconoclaste (care s-au întins pe mai mult de un secol) au distrus cele mai multe dintre scrierile epocii ca și cele mai multe mărturii iconologice, dimpreună cu multe alte lucrări fundamentale anterioare acestui veac. Recuperarea tezaurului omiletic al marelui ierarh ar putea aduce importante schimbări de perspectivă întregii teologii și istorii a Bisericii, punând într-o nouă lumină ceea ce știm astăzi despre marile noastre sărbători eclesiastice.

Sfinții Andrei Criteanul și Gherman al Constantinopolului ca imnografi aghiopoliți ai Marii Biserici

Într-o lucrare recentă, profesorul Stig Simeon Frøyshov⁴³ atrage atenția asupra schimbărilor foarte rapide, la nivelul cultului din Constantinopol, petrecute între anii 600-800 cu privire la liturgică și tipic.

Pornind de la alte lucrări complementare dedicate *Tropologhionului*⁴⁴, S. Frøyshov localizează apariția foarte pregnantă a tipicului aghiopolit în

⁴² Pentru mulți sfinți se păstrează de la Sfântul Andrei și canoane și omilii, tratând aceleași idei și în formă retorică și imnografic. Despre îngemănarea celor două genuri literare a se vedea: Antonia Giannouli, „Byzantine Hagiography and Hymnography: An Interrelationship” în Stephanos Efthymiadis (ed.), *Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*: Vol. II: *Genres and Contexts*, Ashgate, 2014, pp. 285-312.

⁴³ Stig Simeon R. Frøyshov, „The Early History of the Hagiopolitan Daily Office in Constantinople: New Perspectives on the Formative Period of the Byzantine Rite”, *Dumbarton Oaks Papers* 74 (2020), pp. 351-383.

⁴⁴ Principala colecție imnografică aghiopolită, alcătuită între secolele IV-VII la Ierusalim. A se vedea: A. Renoux, *Le codex arménien Jérusalem 121*, 2 vol. [*Patrologia Orientalis* 163 (35.1) și 168 (36.2)], Turnhout: Brepols, 1969, 1971; Charles Renoux, *Les Hymnes de la Résurrection. I. Hymnographie liturgique géorgienne. Introd., trad. et annot.*

Constantinopol în secolul al VII-lea, o apariție atât de importantă, și ajunge să concluzioneze ceea ce nimeni până la el nu a făcut: „Sinteza liturgică pe care o numim *rit bizantin* a existat deja [în Constantinopol] la sfârșitul secolului al VII-lea. Într-adevăr, există o posibilitate reală ca aceasta să fi fost creată de cercurile pentru care Gherman și Andrei și-au scris imnele. Mai întâi, noul rit bizantin avea nevoie de imnografie pentru sărbătorile calendarului constantinopolitan care nu existau în calendarul Ierusalimului (pentru care Vechiul *Tropologhion* fusese compus) și știm că Gherman și Andrei au compus astfel de imne. În al doilea rând, suficiente imne atribuite lui Gherman și Andrei sunt fără îndoială autentice, încât putem să întrezărim o inițiativă mai mult sau mai puțin coordonată de a crea o imnografie completă pentru acest calendar anual local, care nu abunda încă în celebrări zilnice. Această inițiativă imnografică ar putea fi cea care a format mai largul proiect de sinteză liturgică bizantină”⁴⁵.

Chiar dacă profesorul Frøyshov nu a găsit încă referințe către aceste cercuri constantinopolitane iubitoare de imnografie aghiopolită anterior anilor 700 d.Hr., el evidențiază nenumărate exemple de compozitori de imnografie aghiopolită din sec. al VIII-lea și al IX-lea, inclusiv din palatul imperial, inclusiv din rândul împăraților, ba chiar din rândul unor împărați persecutori ai sfințelor icoane (!)⁴⁶. Fenomenul cântării stihirilor și canoanelor era atât de larg răspândit la anii 685-715, încât evidențele ne

des textes du Sinai 18, Paris, 2000; Idem, *Les Hymnes de la Résurrection. II. Hymnographie liturgique géorgienne. Texte des manuscrits Sinai* 40, 41 et 34 [*Patrologia Orientalis* 231 (52.1)], Turnhout: Brepols, 2010; Idem, *Les Hymnes de la Résurrection. III. Hymnographie liturgique géorgienne. Introduction, traduction, annotation des manuscrits Sinai* 26 et 20 et index analytique des trois volumes, Turnhout: Brepols, 2010; Alexandra Nikiforova, *Из истории Минеи в Византии: Гимнографические памятники 8 – 12 вв. из собрания монастыря святой Екатерины на Синае*, Moscova, 2012; A. Nikiforova, „The Tropologion Sin. gr. NE/МГ 56–5 of the Ninth Century: A New Source for Byzantine Hymnography”, *Scripta & e-Scripta*, 12, 2013, pp. 157-185; Svetlana Kujumdzieva, *The Hymnographic Book of Tropologion. Sources, Liturgy and Chant Repertory*, Routledge, New York, 2018 (prima ediție, în limba bulgară: *Ранните осмогласници: извори, богослужение и певчески репертоар: по ръкописи до XIII век*, Sofia, 2013); Stephen J. Shoemaker, *The First Christian Hymnal. The Songs of the Ancient Jerusalem Church Parallel Georgian-English Texts*, University of Chicago Press, 2018.

⁴⁵ S. Frøyshov, „The Early History of the Hagiopolitan Daily Office in Constantinople”, p. 375.

⁴⁶ Leon al V-lea Armeanul și Teofil, *apud* S. Frøyshov, „The Early History of the Hagiopolitan Daily Office in Constantinople”, p. 362.

arată că devenise comun nu numai în mănăstiri, ci și în bisericile arondate palatului imperial.

Putem presupune că adoptarea tipicului aghiopolit în capitală s-a făcut în decursul veacului al VII-lea, după exodul monahilor aghiopoliți, forțați de invaziile musulmane, în diferite părți ale lumii vechi (Roma⁴⁷, Nordul Africii, Constantinopol). Poate cea mai semnificativă prezență a acestora în Constantinopol este cea dintre anii 655-662, când în capitala imperiului au avut loc procesele care i-au condamnat pe Sfântul Maxim Mărturisitorul și pe cei doi Sfinți Anastasie, ucenicii săi. Pe durata acestor ani, la procese au participat și martori palestinieni și syrieni veniți din Italia, în majoritate monahi, care au viețuit în mănăstirile constantinopolitane. În mod firesc, lupta pentru ortodoxie a Sfinților palestinieni Sofronie al Ierusalimului și Maxim Mărturisitorul a adus după sine și promovarea tipicului aghiopolit în comunitățile care au preluat teologia lor.

Dacă vom contrapune la acest factor major și lungul șir de fărădelegi în care au trăit foarte mulți dintre împărații romani creștini între anii 580-668, preferința monahilor și a poporului din Constantinopol pentru exemple de sfințenie aghiopolită și pentru tipicul palestinian devin evidente.

Sfântul Andrei Criteanul – primul innograf al Sfântului Maxim Mărturisitorul

La anii 680-681 în care s-a ținut Sinodul al VI-lea Ecumenic, încă trăiau mulți dintre clericii și mirenii care îi condamnaseră la tăierea limbii, a mâinii drepte și la exil pe Sfântul Maxim Mărturisitorul și pe cei doi ucenici ai săi. Forțați de contextul istoric și de semnele proniei dumnezeiești, atât împăratul Constantin al IV-lea, cât și sinodalii din capitala Imperiului Roman au vrut să spele rușinea de pe obrazul dinastiei heraclide și de pe cel al Marii Biserici. Presiunea din partea pleromei ortodoxe din tot Imperiul Roman (și în primul rând atitudinea papilor Romei și a monahilor) a dus la decizia organizării unui sinod ecumenic care să proclame ortodoxia diothelismului în tot imperiul. Implicarea unor patriarhi neortodocși ai Constantinopolului, apoi asediul arab asupra capitalei Constantinopol care a ținut nu mai puțin de patru ani de zile (674-678) a dus la amânarea sa până în anul 680. La sinod s-a discutat în amănunt teologia diofizită și

⁴⁷ „The population of Byzantine Italy at the end of the 7th Century was made up of about 45% native Latins, 5% Goths who inhabited the area mostly near Ravenna and the Pentapolis, and 50% Easterners, the latter of whom had migrated from Greece and the East in general (Dalmatia, Illyricum, Egypt, Palestine, Syria, and so on).” *apud* Andreas N. Stratos, *Byzantium in the Seventh Century*, vol. IV, Amsterdam, 1978, p. 56.

diothelită, care punea capăt la peste 200 de ani de erori hristologice, care urmaseră Sinodului al IV-lea Ecumenic și care reveneau public periodic. Deși contribuția Sfântului Maxim Mărturisorul la această teologie ortodoxă a fost unică și fundamentală, iar învățătura teologică din hotărârea dogmatică îi aparține în totalitate, Sfinții Părinți de la Sinodul al VI-lea Ecumenic au preferat să sublinieze dogma și argumentația oferită de Maxim, trecând însă sub tăcere numele lui, lacună pe care un teolog și inmograf de talia Sfântului Andrei, într-un context potrivit, a putut-o suplini cu limpezimea care-l caracterizează. Claritatea scrierii și evlavia ce răzbate din aceste canoane demonstrează că și în conștiința inmografului, și în cea a Bisericii, care le-a folosit în cult, Sfântul Maxim a fost primit și iubit în chip neștirbit, chiar dacă nu a fost numit în actele sinodale.

Nici Sinodul Quinisext din anul 692 nu a rezolvat acest neajuns. Mai mult, precum am precizat mai sus, în anii 711-713, s-a ajuns până acolo încât uzurpatorul Filippikos Bardanes a căutat să întoarcă și teologia Bisericii în erezie. Așa se face că adunarea celor 100 de episcopi la Constantinopol⁴⁸, în Sinodul convocat la 715 de proaspătul Patriarh Gherman, pare a fi adevăratul moment al canonizării și proclamării Sfântului Maxim Mărturisorul ca sfânt al Bisericii, cu două zile de prăznuire în calendar (21 Ianuarie și 13 August). Personalitatea cea mai potrivită pentru alcătuirea inmografi-ei dedicate pomenirii acestuia a fost Sfântul Andrei Criteanul, care împărțea pe deplin teologia sa și care fusese călugărit în Mănăstirea Sfintei Învieri de la Ierusalim, de care Sfântul Maxim fusese atât de legat în tinerețea sa⁴⁹ și foarte probabil între anii 634-639⁵⁰.

Că acesta este momentul instituirii oficiale de către Biserica Constantinopolului a cinstirii ca Sfânt al Bisericii a Mărturisorului Maxim pare de fapt a fi sugerat într-una din strofele comune celor două canoane scrise de Sfântul Andrei:

⁴⁸ V. Grumel, *Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople*, vol. I: *Les Actes des Patriarches*, fasc. II: *Les Regestes de 715 a 1043*, Constantinopol, 1936, n. 325, p. 1; J.D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum*, 12, 257-258; P. Labbei, G. Cossarti, *Sacrosanta Concilia*, 8, 181-182.

⁴⁹ Ipoteza originii palestinienne a Sfântului Maxim este astăzi o certitudine. Vezi mai ales Christian Boudignon, „Maxime était-il constantinopolitain?”, în B. Janssens, B. Roosen și P. van Deun (ed.), *Philomathestatos. Studies in Greek and Byzantine Texts Presented to Jacques Noret for his Sixty-Fifth Birthday [Orientalia Lovaniensia Analecta 137]*, 2004, pp. 11-43.

⁵⁰ *Vita syriaca*, 11-17, în Sebastian Brock, „An Early Syriac Life of Maximus the Confessor”, *Analecta Bollandiana*, 91, 1973, pp. 299-346, aici pp. 316-317. Conform acestui document, Sfântul Maxim se afla în Ierusalim în timpul patriarhatului Sfântului Sofronie, părăsindu-l după invazia arabilor.

„Propovăduiește Roma râvna ta, arătătorule de Dumnezeu, iar Biserica trâmbițează, Cuvioase, cuvintele tale.”⁵¹

Roma a fost martora râvnei pentru Adevăr a Sfântului, prin Sinodul de la Lateran (649) și prin majoritatea papilor⁵², care după acest Sinod au luat apărarea Sfântului Maxim și teologiei sale prin poziții oficiale, trimise

⁵¹ Strofa se află în ambele canoane în cântarea a 5-a.

⁵² De exemplu, papa Eugenius I (654-657) a respins scrisoarea sinodală a patriarhului Petru al Constantinopolului, care nu pomenise nimic despre voință și lucrări, neprimind să fie în comuniune cu acesta (mai ales în condițiile arestării și torturilor la care fusese supus Sfântul Martin). Papa Vitalianus (657-672) a avut o atitudine mai împăciuitoare față de Constantinopol, știind totuși decizia criminală a împăratului Constans al II-lea cu privire la Sf. Maxim. După uciderea lui Constans al II-lea în anul 668, i-a scris noului împărat, Constantin al IV-lea, cerându-i să organizeze un Sinod ecumenic care să condamne erezia monotelismului; pe temeiul acestei scrisori patriarhul Teodor al Constantinopolului a întrerupt comuniunea cu Roma. Papa Adeodatus al II-lea (672-676) a respins și el scrisoarea sinodală a patriarhului Constantin I al Constantinopolului, fiindcă nu condamna monotelismul; Roma a rămas mai departe în schismă cu Marea Biserică. Papa Donus (aprilie – noiembrie 676) nu a primit nici el scrisoarea sinodală de la Constantinopol, cerând împăratului Constantin al IV-lea să-l repună în dipticele Marii Biserici pe înaintașul său Vitalianus, ceea ce implica adoptarea diotelismului de către Patriarhia de Constantinopol. Ca răspuns, împăratul Constantin al IV-lea l-a invitat pe papa Donus la Constantinopol pentru a stabili adevărul dogmatic. Scrisoarea împăratului nu l-a mai găsit în viață pe acesta, dar urmașul său, Papa Agathon (678-681), a trimis o mare delegație de clerici apuseni pentru a deschide lucrările Sinodului al VI-lea Ecumenic pe tema ereziei monotelismului. Urmășul său, papa Leon al II-lea (682-683), nu numai că a primit cu bucurie hotărârea dogmatică a Sinodului al VI-lea Ecumenic, care recunoștea ortodoxia diotelismului, ci a propovăduit în tot Apusul această hotărâre, acțiune continuată de urmașul său Benedict al II-lea (683-685), care a și organizat un sinod la Toledo (în anul 684) pentru a fi primite în tot Apusul hotărârile Sinodului al VI-lea Ecumenic și învățăturile Sfântului Maxim Mărturisitorul. Papa Ioan al V-lea (685-686) a fost și el propovăduitor al credinței Sinodului al VI-lea Ecumenic și a continuat promovarea ortodoxiei când a fost ales papă, ba chiar și pe mormânt i s-a așezat un epitaf care să-i mărturisească credința ortodoxă („Cu cununile credinței, păstrând toată trezvia, ai unit mințile tuturor așa încât vrăjmașul lup să nu răpească oile, nici ca cei puternici să strivească pe cei mai slabi”). Papa Constantin (708-715) a refuzat să-l pomenească la liturgie pe uzurpatorul împărat Filippikos Bardanes și a refuzat să primească până și monedele cu chipul său. Papa Grigorie al II-lea a respins scrisoarea sinodală trimisă de patriarhul numit de F. Bardanes (Ioan al VI-lea) și a întrerupt comuniunea cu acesta trimițându-i un răspuns strict ortodox, care reitiera diotelismul ca învățătură de credință a Bisericii Romei (cf. diferitelor studii dedicate acestor papi în *Encyclopedia Catholica*, ed. 1917, care redau pe scurt conținutul documentelor din *Liber Pontificalis*). Prin această trecere în revistă devine limpede referința Sfântului Andrei Criteanul („Propovăduiește Roma râvna ta”) la atitudinea papilor ortodocși din acea vreme.

către împărații și patriarhii de Constantinopol, iar acum venise rândul Marii Biserici să-l vestească și să-l cinstească pe cuvios. Din cuvintele Sfântului Andrei reiese grija Bisericii din vremea sa ca scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul să fie copiate și trimise în toată lumea creștină.

Așadar putem afirma cu destul de mare siguranță că cele două canoane dedicate de Sfântul Andrei Criteanul Sfântului Maxim și ucenicilor acestuia au fost scrise în anul 715 sau la scurtă vreme după aceea. Tot atunci putem bănuî că li s-au zugrăvit primele icoane și li s-a alcătuit o primă *Viață*, așa cum se obișnuia cu ocazia canonizărilor; din păcate, din acea vreme nu a ajuns până la noi nici o icoană – iconoclasmul ștergând orice urmă – și nici o *Viață* a Sfântului Maxim. Ipoteza lui Robert Devreesse cum că *Viața Sfântului Maxim* (BHG³ 1234) a fost scrisă în perioada Sinodului al VI-lea Ecumenic⁵³ a fost demontată în 1967 de W. Lackner⁵⁴, care a arătat că aceasta este o compilație din secolul al X-lea alcătuită de monahul studit Mihail Exabulites. Cu toate acestea, Sfântul Andrei Criteanul nu pare să fi fost complet lipsit de surse literare privind viața și mărturisirea Sfântului Maxim și a ucenicilor săi, mai ales că existau actele proceselor sfinților, păstrate până astăzi. Referința directă la Psalmul 18⁵⁵ din cântarea a 7-a a celui de-al doilea canon, pare să fie inspirată direct de actele proceselor Sfântului⁵⁶:

„Mormântul vostru nu v-a oprit limbile, iar pământul îndepărtat nu v-a astupat cuvintele, ci așa cum scrie David în laude, v-ați făcut vestiți în tot pământul cu adevărat.”

Ceea ce putem bănuî este că pentru scurtă vreme, până la izbucnirea iconoclasmului în anul 726, opera Sfântului Maxim Mărturisitorul a fost copiată intens. O restaurare a învățăturii și scrierilor sale a avut loc cu siguranță și după anul 842, când a fost sărbătorită biruința Ortodoxiei asupra tuturor ereziilor, dar mai ales în epoca comnenă, care a urmat înfloririi vieții duhovnicești din vremea Sfântului Simeon Noul Teolog († 1022)⁵⁷.

⁵³ Robert Devreesse, „La Vie de S. Maxime le Confesseur et ses recensions”, *Analecta Bollandiana*, 46 (1928), pp. 5-49, mai ales p. 44.

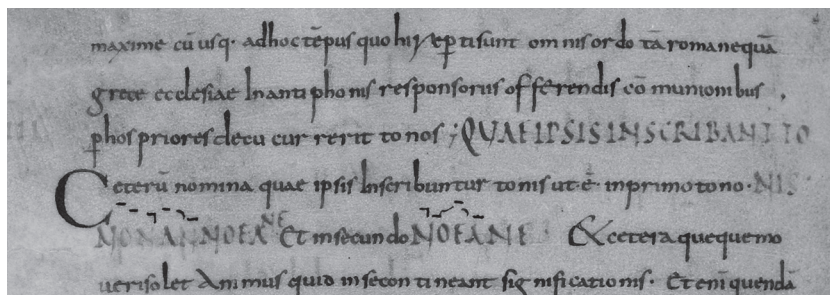
⁵⁴ W. Lackner, „Zu Quellen und Datierung der Maksimovitsa (BHG³ 1234)”, *Analecta Bollandiana*, 85 (1967), pp. 285-316. O privire recentă a *Vieților* Sfântului Maxim a se vedea la Bram Roosen, „Maximi Confessoris Vitae et Passiones Graecae: The Development of a Hagiographic Dossier”, *Byzantion*, 80 (2010), pp. 408-460.

⁵⁵ Ps. 18, 4: „În tot pământul a ieșit vestirea lor, și la marginile lumii cuvintele lor.”

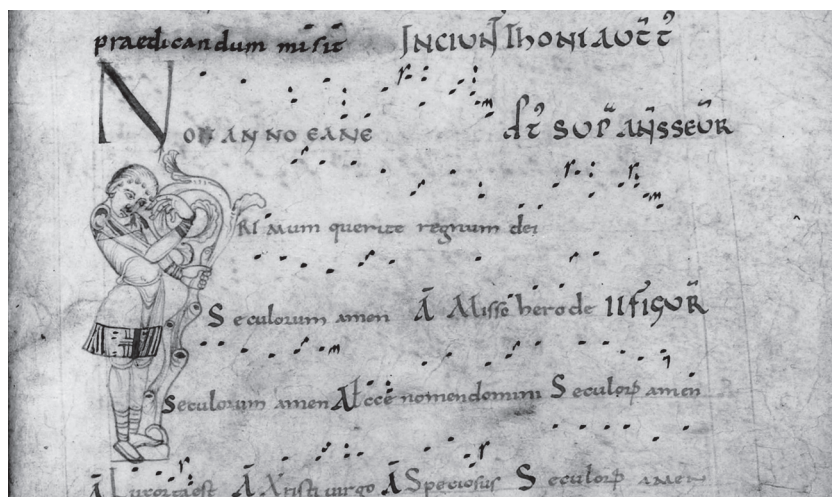
⁵⁶ Cf. *Relatio motionis*, CCSG 39, p. 23; *Disputatio Bizyae*, CCSG 39, p. 137.

⁵⁷ Dacă pentru primele perioade menționate nu avem decât ipoteze, manuscrise precum *Angelicus gr. 120* și *Vaticanus gr. 1502* sunt mărturie până astăzi a proiectului comnen (sec. XI) de a face o ediție completă a operelor Mărturisitorului. A se vedea și studiul lui Elisabetta Sciarra, „Massimo il Confessore tra Costantinopoli e l'Athos” în D. Bianconi, L. Del Corso, *Oltre la Scrittura. Variazioni sul tema per Guglielmo Cavallo* (*Dossiers Byzantins* 8), Paris, 2008, pp. 143-165.

O observație care trebuie să nu fie trecută cu vederea este faptul că în cântarea a 4-a a celui de-al doilea canon, Sfântul Andrei folosește pentru prima dată în istoria documentată termenul de ἀπὴχημα cu înțelesul de formulă muzicală introductivă sau de acordaj. Practica Bisericii presupunea ca la schimbarea unui glas, canonarhul să cânte această formulă de acordaj a noului glas ce urma în cântare, apoi cântăreții să intoneze corect melodia cântării ce urma. De-a lungul istoriei muzicale ea a fost numită ἀπὴχημα, ἐνὴχημα sau simplu, ἤχημα. Andrei Criteanul folosește prima variantă – termenul utilizat până astăzi.



Cea mai veche mențiune a *apihimelor* cunoscută până acum: un tratat de teorie al lui Aurelianus Reomensis (~840) în mss. *Bibl. Mun. Valenciennes 148* (sec. IX).



O altă mărturie latină a *apihimelor*, din mss. *Paris. lat. 909, f. 251r* (sec. X), care certifică repetiția unei formule muzicale în *apihimă* și în începutul cântării ce urmează după ea.

Textul Sfântului Andrei este următorul:

„Σὺ τὸν Ἰακῶβ μιμούμενος, θεόφρον, κλίμακι Θεοῦ ἐπέβης πρὸς τὰ ὕψη τῆς θεωρίας τῶν θείων ἀπηχημάτων, δι' ὧν τὰ θεῖα ἐμυθήθης, σοφέ. / Tu, lui Iacov urmând, de Dumnezeu cugetătorule, pe scara lui Dumnezeu te-ai suit la înălțimile vederii dumnezeieștilor **apihime**, prin care în cele dumnezeiești ai fost inițiat, înțelepte.”

Înțelesul troparului este acela că în urcușul duhovnicesc, înțelegerea și asimilarea celor dumnezeiești nu se poate atinge fără descoperirile dumnezeiești dăruite prin contemplație sufletului și pregătirile dinainte și după acestea, descoperiri care, aidoma apihimelor, transpun mintea și dau rațiunii puterea de a urma pe calea noii contemplații (sau melodii, în cazul apihimelor).

Deși apihimele s-au folosit de veacuri în cântarea Bisericii, ele nu au avut în limba română un termen tehnic precis, fiindcă și utilizarea celor opt glasuri în cult folosea pentru denumirea lor tot numele lor. Cu alte cuvinte, formula de acordaj pentru intrarea în respectivul glas a dat și numele glasului. Dat fiind că dintre toate formele oferite de dicționare în acest context aceasta este singura care face sens, am preferat să o lăsăm așa, precum a intrat și în uzul muzicienilor Bisericii din România din ultimele decenii.

Ediția celor două canoane dedicate de Sfântul Andrei Criteanul Sfântului Maxim și ucenicilor săi

Textul grec al celor două canoane a fost editat de colectivul condus de G. Schirò și a fost publicat în volumul XII din *Analecta Hymnica Graeca*⁵⁸. Amândouă canoanele compuse de Sfântul Andrei Criteanul sunt scrise pentru ziua de 13 August. Manuscrisele folosite de A. Proiou, editorul volumului, au fost: *Sinai. gr. 631* (sec. XI), *Crypt. Δ.α.23* (sec. XI-XII), *Vat. gr. 2292* (sec. XIII), *Paris. gr. 13* (sec. XIII) și *Meteora Metamorphosis 150* (sec. XIV).

Cele două canoane nu au fost transmise până astăzi împreună în aceste manuscrise, ele păstrându-se separat, deși în vechime la pomenirea din august a Sfântului Maxim se citeau ambele. O astfel de mărturie avem în sinaxarul Mănăstirii Everghetis, aflată în imediata apropiere a Constantinopolului, scris imediat după mijlocul secolului al XI-lea, unde se

⁵⁸ AHG 12, Roma, 1980, pp. 141-162.

precizează câteva rânduieli tipiconale pentru această sărbătoare. Astfel, slujba Sfântului Maxim se făcea pe 12 august, datorită odovaniai praznicului Schimbării la Față. Apoi, după lecturile din *Octoih* se cântau două canoane ale Sfântului Andrei, ambele pe glasul 4 plagal, identificate cu irmosul Τὸν Ἰσραὴλ ἐκ δουλείας⁵⁹, care nu pot fi altele decât canoanele de față. Și tocmai pentru faptul că se citeau împreună, cântările primului dintre ele nu are tropare dedicate Sfintei Treimi, ci doar pe cele ale Născătoarei de Dumnezeu. Practica cântării mai multor canoane la utrenie provine însă abia în mileniul al doilea. Inițial se citea doar unul, iar libertatea de alegere aparținea tipicarului sau psalților care urmau să le cânte, după dispoziția lor proprie sau după motive care scapă încă cercetării liturgice.

Editorul modern a ales drept bază pentru primul canon forma transmisă de *Sinai. gr. 631* (s. XI) (ff. 39-40^v) care este și cel mai vechi manuscris dintre toate. Acest prim canon are în manuscrisul sinait cântarea 2-a, o altă marcă specifică canoanelor scrise de Sfântul Andrei⁶⁰. Dispariția din celelalte manuscrise ce conțin canonul a acestei cântări se datorează și renunțării generale la ea în imnografia bizantină din secolele următoare.

Al doilea canon, cu un total de 53 de tropare, are drept martor principal manuscrisul *Vat. gr. 2292* (ff. 72-78^v), canonul fiind prezent și în codicele mai târziu *Paris. gr. 13* (ff. 364^v-365^v). Acesta din urmă conține în mod special un condac și un icos, compoziții ulterioare cel mai probabil, nefiind în practică în timpul Sfântului Andrei Criteanul, publicate de *AHG* 12 doar în aparatul critic, pe care însă noi le-am preluat. În forma transmisă până astăzi canonul al doilea are 6 tropare care se regăsesc identic în primul canon. Această dublare datorată fie autorului direct, fie copiștilor ulteriori, este explicabilă prin conținutul ideatic și dogmatic extrem de important al acestora. De asemenea, sedealna aflată în manuscrisul *Vat. gr. 2292*, f. 73^v, publicată doar cu *incipit* în *AHG*, a fost transcrisă pentru ediția de față de părintele Filotheu. Trebuie să amintim și o a treia posibilă tradiție a celui de-al doilea canon la Sfântul Maxim, versiune publicată fără a fi atribuită cuiva, de abatele Migne în *PG* 90, 205-213, care conține 30 de

⁵⁹ Robert H. Jordan (ed.), *The Synaxarion of monastery of the Theotokos Evergetis. March – August. The Movable Cycle* [Belfast Byzantine Texts and Translations, 6.6], Belfast, 2005, pp. 250-251.

⁶⁰ G. Schirò, „Caratteristiche dei canoni di Andrea Cretese. Studio su alcune composizioni inedite del Melode”, *Κρητικά Χρονικά* IE'-IS' (1961-1962), τχ. II, pp. 113-138, aici pp. 132-133; Theonis Kollyropoulos, *Περί του προβλήματος της Β' ωδής των κανόνων*, Patras, 2012.

tropare comune cu acesta, dar această tradiție nu a fost identificată în manuscrise de către A. Proiou. Canonul al doilea a fost atribuit în manuscrise și lui Teofan (*Crypt. Δ.α.23*) sau chiar Sfântului Gherman (*Athous Lavra Δ 17*, f. 59), paternități neacceptate de cercetători⁶¹.

Irmoasele celor două canoane coincid între ele. Din cele 9 irmoase, unul este atribuit Sfântului Andrei (6), 7 sunt atribuite Sfântului Gherman Patriarhul (1, 2, 3, 5, 7, 8, 9) și unul lui Ioan monahul (4), ceea ce arată încă odată faptul că efortul Sfântului Andrei Criteanul de a reforma imnografia bizantină la începutul veacului al VIII-lea nu a fost nicidecum un proiect individual, ci un efort concertat, la care s-a angajat Biserica Constantinopolitană, condusă de providențialul Patriarh Gherman. Din păcate, pomenirea liturgică din 13 August a Sfântului Maxim a trecut în timp într-un con de umbră, datorită suprapunerii cu sfârșitul sărbătorii Schimbării la Față, aceasta ducând și la dispariția din *Mineiele* târzii a acestor canoane. Canoanele Sfântului Andrei au fost traduse în limba română, pentru ediția de față, de monahia Parascheva Enache.

Calitatea extraordinară a operei imnografice a Sfântului Andrei Criteanul, pe care Biserica l-a rânduit să fie prezent în unele dintre cele mai intense momente liturgice ale cultului din an, se vede și din modul fascinant și impecabil ortodox în care întrețese poetic corespondențele organice și duhovnicești ale Sfintei Scripturi, cu un ochi străvăzător de inepuizabil noi și definitorii sensuri, pentru orice nevoie omiletică, pentru tâlcuirea fiecărui aspect și mod al mântuirii. Sfântul Andrei este astfel unul dintre cei mai înalți exegeți ai Scripturii, unind vederea rațiunilor dumnezeiești – ce constituie ierurgii prin cuvintele revelate asupra ființei omenești întregi –, cu cele mai variate forme ale artei imnografice prin care Frumosul și Adevărul se descoperă a fi una în Lumina lui Hristos.

Monahul Filotheu Bălan
Mănăstirea Petru Vodă

Pr. Dragoș Bahrim
Seminarul Teologic Ortodox
Sf. Vasile cel Mare, Iași

⁶¹ Maria I. Sourmpa, *Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Γερμανοῦ Α' πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ὁμολογητῆ* (±650-740). Μελέτη Φιλολογική (teză de doctorat), Atena, 2020, pp. 129-130.

Κανὼν εἰς τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν
Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν καὶ εἰς
τοὺς δύο αὐτοῦ μαθητάς
Ἦχος πλ. δ'.

ὦδὴ α'.

«Τὸν Ἰσραὴλ ἐκ δουλείας ἔλυ-
τρώσω, Κύριε, τῇ δεξιᾷ σου τῇ
κραταιᾷ ὡς ἐκείνον ἔσωσας καὶ
ἡμᾶς διάσωσον».

Τῆς ἀνωτάτω σοφίας τοὺς θησαυ-
ροὺς κτησάμενος ἐν τῇ καρδίᾳ,
ὅσιε, δι' αὐτῆς ἐπλούτισας τὸν κό-
σμον ἐν τοῖς δόγμασιν.

Τὴν δι' αἵματος λατρεῖαν
μυσταγωγήσας, ὅσιε, προσήγαγες
τὰ μέλη Χριστῷ καὶ τὴν ἱεράν σου
ψυχὴν ἐνθέως καθιέρωσας.

Τὰς φρυγανῶδεις αἰρέσεις τῇ
πυρφόρῳ γλώττῃ σου
κατέφλεξας, αἰοῖδιμε, τὸν σωτήρα
ἓνα υἱὸν κηρύξας ἐν δυάδι μορφῶν.

Ὡς ἐν τριπλόκῳ σχοινίῳ
συναρμολογηθέντες, ὅσοι, τὸν ἓνα τῆς
τριάδος Χριστὸν ἐκηρύξατε
εὐσεβῶς διπλοῦν τὸν ἀδιαίρετον.

θεοτ.

Διὰ παντός, θεοτόκε, τὸν ἐκ σοῦ
ἰκέτευε ἀρρήτῃ λόγῳ σαρκωθέντα
Θεὸν πάσης περιστάσεως
ῥυσθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Canon la Cuviosul părintele
nostru Maxim Mărturisitorul și
la cei doi ucenici ai săi
Glasul al VIII-lea

Cântarea 1

Irmos: «Pe Israel din robie l-ai
izbăvit, Doamne, cu dreapta Ta
cea tare; precum pe acela l-ai
mântuit, așa și pe noi mântu-
iește-ne».

Agonissindu-ți comorile înțelep-
ciunii celei de sus în inimă, Cu-
vioase, prin înțelepciune ai îm-
bogătit lumea cu dogmele.

Săvârșind taina slujirii celei prin
sânge, Cuvioase, ți-ai adus mă-
dularele lui Hristos, afiero-
sindu-l Lui dumnezeiește sfân-
tul tău suflet.

Ai ars, vestite, ereziile ca niște
vreascuri prin limba ta cea pur-
tătoare de foc, propovăduind pe
Mântuitorul un Fiul în două firi.

Ca într-o funie întreit împletită
uniți fiind, Cuvioșilor, ați propo-
văduit cu dreaptă credință pe
Unul din Treime, pe Hristos, pe
Cel nedespărțit în două firi.

A Născătoarei...

Pururea, Născătoare de Dumne-
zeu, pe Cel din tine întrupat, pe
Dumnezeu, prin negrăit cuvânt,
roagă-L, să izbăvească sufletele
noastre din toată nenorocirea.

ὥδῃ β'.

«Πρόσεχε, ουρανέ καί λαλήσω,
καί ανυμνήσω Χριστόν, τὸν ἐκ
Παρθένου, σαρκί ἐπιδημήσαντα».

Διέρρηξας τὰ δεσμὰ τῶν
βλασφημίων ὥσπερ ἀράχνης ὑφὴν
καί συνεστήσω, θεόφρον, τοὺς
λόγους τῆς εὐσεβείας ἡμῶν.

Ἐδίδωξας τὰς αἱρέσεις ἐκ μέσου
τῆς ἐκκλησίας, σοφέ, τῇ θεο-
πλόκῳ σφενδόνη τρεψάμενος τὴν
ἀσέβειαν.

Ἐπλούτησας τὸν ἀπέραντον πλοῦ-
τον τῇ ἐπιγνώσει Χριστοῦ καί θη-
σαυρὸν τὴν καρδίαν ἐκτήσω, πά-
τερ, σοφίας Χριστοῦ.

θεοτ.

Ἄχραντε θεοτόκε παρθένε, μόνη
πανύμνητε, τὸν υἱόν σου δυσώπει
σωθῆναι τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε.

ὥδῃ γ'.

«Οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ κύριος καὶ
οὐκ ἔστι δίκαιος, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ὃν ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις, οὐκ ἔστιν
ἅγιος πλὴν σου Κύριε».

Κântarea a 2-a

Irmos: «Ia aminte, cerule, și voi
grăi și voi lăuda pe Hristos, Cel
ce a venit cu trup din Fecioară».

Rupând legăturile hulitorilor ca
pe o pânză de păianjen, ai întoc-
mit, cugetătorule de Dumnezeu,
cuvintele dreptei noastre cre-
dințe.

Ai izgonit ereziile din mijlocul
Bisericii, înțelepte, doborând la
pământ necredința prin praștia
împletită de Dumnezeu.

Te-ai îmbogățit cu bogăția cea
fără de sfârșit prin cunoștința lui
Hristos și ai dobândit în inimă,
părinte, comoara înțelepciunii
lui Hristos.

A Născătoarei...

Fără de prihană Născătoare de
Dumnezeu, Fecioară, singură
prealăudată, roagă-L pe Fiul tău
să-i mântuiască pe cei ce te la-
udă pe tine.

Κântarea a 3-a

Irmos: «Nu este sfânt precum
Tu, Doamne, nu este drept pre-
cum Dumnezeuul nostru pe care
Îl laudă toată făptura, nu este
sfânt afară de Tine, Doamne».

Ἀστράπτεις τοῖς λόγοις σου ὥσπερ ἥλιος φαιδρὸς καὶ κηρύττεις ἐν μνήματι ὡς ζῶν, παμμακάριστε, τὸν σωτήρα, θεόφρον, διττὸν τοῖς θελήμασι, φυλάττων τὸ ἀμέριστον.

Αἱ βίβλοι σου κράζουσι τὰ παθήματα Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμά σου, ὅσιε, βοᾷ σου τὰ θαύματα, ἡ δὲ χεὶρ σου τμηθεῖσα πρεσβεύει λυτρώσασθαι κινδύνων τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τὰ αἷματα στάζουσι τῆς τμηθείσης σου χειρὸς καὶ τὰ δόγματα βρύουσι τῆς σώφρονος γλώσσης σου τῆς ἐνάριθως βοώσης μετὰ τὴν ἐκκοπὴν αὐτῆς Χριστὸν ἐν δύο φύσεσιν.

θεοτ.

Παρθένος ἔτεκες, ἀπειρόγαμε, καὶ παρθένος ἔμεινας, μήτηρ ἀνύμφευτε, θεοτόκε Μαρία· Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἰκέτευε σωθῆναι ἡμᾶς.

ὡδὴ δ'.

«Ἐξ ὅρους κατασκήνου, Λόγε, ὁ Προφῆτης, τῆς μόνης Θεοτόκου, μέλλοντος σαρκουῦσθαι, θεοπτικῶς κατενόη σὲ καὶ ἐν φόβῳ, ἐδοξολογεί σου τὴν δύναμιν».

Fulgeri cu cuvintele tale ca un soare luminos și propovăduiești în mormânt ca și cum ai fi viu, preafericite, pe Mântuitorul cu două voințe, cugetătorule de Dumnezeu, păzind neîmpărțirea.

Cărțile tale strigă patimile lui Hristos și sângele tău, Cuvioase, strigă minunile tale, iar mâna ta cea tăiată se roagă să se izbăvească din primejdii sufletele noastre.

Sângiurile mâinii tale tăiate picură și dogmele izvorăsc din limba ta înțeleaptă, care, după tăierea ei, deslușit strigă pe Hristos în două firi.

A Născătoarei...

Fecioară ai născut neispită de nuntă și Fecioară ai rămas, Maică nenuntită, Născătoare de Dumnezeu, Marie, pe Hristos Dumnezeuul nostru roagă-L să fim mântuiți.

Cântarea a 4-a

Irmos: «Din munte umbrat, Cuvinte, cu dumnezeiască vedere, prorocul a cunoscut că vrei să Te întrupezi din singura de Dumnezeu Născătoare și cu frică a slăvit puterea Ta».

Σὺ τὸν Δανιὴλ μιμούμενος, τρισμάκαρ, ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ ἀνηγορεύ-
θης· τῇ γὰρ ἐφέσει τῆς θείας φι-
λανθρωπίας καὶ τὴν τῶν ὄντων
κρίσιν ἔμαθες.

Σὺ τὸν Ἰωνᾶν ζηλώσας, ἀθλοφόρε,
ὅλον τὸν βυθὸν τοῦ γράμματος δι-
ήλθες καὶ τὸ τρισήλιον σέλας ἐν
τῇ καρδίᾳ ὡς γῆ ἀγία ὑπεδέξω,
σοφέ.

Ἔνα τὸν Χριστὸν κηρύξαντες, πα-
τέρες, ἔνα τὸν υἱὸν ἐν δύο ταῖς οὐ-
σίαις ὡμολογήσατε, θέλοντα κατ'
οὐσίαν καὶ ἐνεργοῦντα τὰ ἀμφό-
τερα.

θεοτ.

Χαίροις παρ' ἡμῶν, ἀγία θεοτόκε,
χαίρε, ἡ χαρὰν κηύσασα τῷ κό-
σμῳ, χαίρε, ἡ μόνη ἀντίληψις τῶν
ἀνθρώπων, εὐλογημένη θεοτόκε
ἀγνή.

ψδὴ ε'.

«Ὁρθρίζοντες βοώμέν σοι Κύριε,
Σῶσον ἡμᾶς, σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν,
ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν».

Tu imitându-l pe Daniil, de trei
ori fericite, ai fost mărturisit
„bărbat al doririlor”, căci prin
dorirea dumnezeieştii iubiri de
oameni ai învăţat judecata celor
ce sunt.

Tu ai râvnit lui Iona, purtătorule
de lupte, ai străbătut tot adâncul
slopei şi lumina cea în trei sori ai
primit-o în inimă ca într-un
pământ sfânt, înţelepte.

Pe Unul Hristos propovădu-
indu-L, părinţilor, aţi mărturisit
un singur Fiu în două firi, voin-
după fiecare fire şi lucrând după
ambele firi.

A Născătoarei...

„Bucură-te” primeşte de la noi,
Sfântă Născătoare de Dumne-
zeu, bucură-te, ceea ce ai născut
lumii bucuria, bucură-te, singu-
rul sprijin al oamenilor, binecu-
vântată Născătoare de Dumne-
zeu, Curată.

Cântarea a 5-a

Irmos: «De noapte mâneacănd,
strigăm Ție, Doamne: mântu-
iește-ne pe noi, căci Tu ești
Dumnezeul nostru, afară de
Tine pe altul nu știm».

Οὐκ ἔτεμέ σου, πάτερ, τὸ ξίφος
τὴν παρρησίαν, οὐδ'όλως ἐσάλευ-
σεν ἡ ἐξορία τὴν πίστιν σου.

Sabia nu ți-a tăiat ție, părinte,
îndrăzneala, nici surghiunul nu
ți-a clătinat credința nicidecum.

Κηρύττει μὲν ἡ Ῥώμη τὸν ζήλόν
σου, θεοφάντορ, σαλπίζει δέ, ὅσιε,
ἡ ἐκκλησία τοὺς λόγους σου.

Propovăduiește Roma râvna ta,
arăătorule de Dumnezeu, dar
Biserica trâmbițează, Cuvioase,
cuvintele tale.

Πρὸ βήματος ἐστῶτες οἱ ἅγιοι
θαρσαλέως, Χριστὸν ἀνεκήρυττον
Θεὸν ἐν δύο θελήσεσιν.

Înainte scaunului de judecată
stând sfinții, cu îndrăznire au
propovăduit pe Hristos Dumne-
zeu în două voințe.

θεοτ.

A Născătoarei...

Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνουμέν
σε, θεοτόκε· σὺ γὰρ τὸν Θεὸν Λό-
γον σαρκί τῷ κόσμῳ ἐκήυσας.

Fecioară după naștere te laudăm,
Născătoare de Dumnezeu, căci
tu pe Dumnezeu Cuvântul L-ai
născut cu trup în lume.

ψδὴ ς'.

Cântarea a 6-a

«Ἐκ κοιτίας Ἰαίδου κραυγῆς μου
ἤκουσας φωνῆς μου καὶ ἐρρύσω ἐκ
φθορᾶς τὴν ζωὴν μου ὡς φιλάν-
θρωπος».

Irmos: «Din pântecelul iadului ai
auzit strigarea glasului meu și ai
izbăvit din stricăciune viața
mea, ca un Iubitor de oameni».

Οὐκ ἐσάλευσέ σου τὸν πύργον τῆς
ὀρθοδοξίας ὁ παμπόνηρος ἐχθρός,
οὐ τὸ πῦρ τῶν πειρασμῶν,
ἀθλητά.

Nu a clintit turnul ortodoxiei
tale vrăjmașul cel prearău, nici
focul ispitelor, atletule.

Ἐθαυμάστωσέ σου, τρισμακάρ,
τὴν ὁμολογίαν, θεοφόρε Μάξιμε,
Ἰησοῦς ὁ συναθλήσας σοι.

Minunată s-a făcut, de trei ori fe-
ricite, mărturisirea ta, purtăto-
rule de Dumnezeu, Maxime,
căci Iisus este Cel ce lupta îm-
preună cu tine.

Ἐν μιᾷ ἐλπίδι, πατέρες, ὑπερη-
θληκότες τῆς ἀμώμου πίστεως,
ὁμοδόξως συνεστέφθητε.

θεοτ.

Ἐκ παρθένου μήτρας ἀφράστως
προήλθες, σωτήρ μου, καὶ ἐρρύσω
ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν μου ὡς φιλάν-
θρωπος.

ψδὴ ζ'.

«Ὁ ἐν ἀρχῇ τὴν γῆν θεμελιώσας
καὶ οὐρανούς τῷ λόγῳ στερεώσας,
εὐλογητὸς εἰ εἰς τοὺς αἰῶνας Κύ-
ριε ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν».

Τοὺς εὐσεβεῖς ἐζήλωσας πατέρας
καὶ σὺν αὐτοῖς κηρύττεις παρρη-
σίᾳ Χριστὸν ἐν δύο οὐσίαις, πάτερ,
ὡς θέλοντα δι' ἀμφοῖν καὶ ἐνερ-
γοῦντα διττῶς.

Ἀρχοντικὴν ὑπέστης ἀδικίαν, δι-
καστικῶ παρέστης θρόνῳ, πάτερ,
καὶ ὑπὲρ μόνης τῆς ἀληθείας χει-
ρὸς καὶ γλώσσης ὁμοῦ ἀπεστερή-
θης, σοφέ.

Ὡς ἀκλινεῖς τῆς πίστεως ὀπλῖται
καὶ στερεοὶ τῆς ἐκκλησίας στῦλοι,
σοφοὶ πατέρες καὶ θεοφόροι, πρε-
σβεύσατε ἐκτενῶς εἰς τὸ σωθῆναι
ἡμᾶς.

Întru o singură nădejde, părinți-
lor, luptând pentru credința cea
fără de prihană, ați fost încunu-
nați cu aceeași slavă.

A Născătoarei...

Din mitrasul Fecioarei negrait ai
ieșit, Mântuitorul meu, și ai iz-
băvit din stricăciune viața mea,
ca un iubitor de oameni.

Cântarea a 7-a

Irmos: «Cel ce ai întemeiat
pământul întru început și ceru-
rile cu cuvântul le-ai întărit, bi-
necuvântat ești în veci, Doamne
Dumnezeul părinților noștri».

Ai râvnit drept credincioșilor Pă-
rinți și împreună cu ei propovă-
duiești cu îndrăznire pe Hristos
în două firi, Părinte, ca Unul
care voiește prin amândouă și
lucrează îndoit.

Ai răbdat nedreptate de la dre-
gători, te-ai înfățișat scaunului
de judecată, părinte, și ai fost
lipsit deopotrivă de mână și de
limbă numai și numai pentru
adevăr, înțelepte.

Ca niște ostași neclintiți ai cre-
dinței și ca niște stâlpi tari ai Bi-
sericii, înțelepți Părinți și purtă-
tori de Dumnezeu, rugați-vă în-
delung să ne mântuim noi toți.

θεοτ.

Ὁ ἐν γαστρὶ τῆς παρθένου οἰκή-
σας καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Ἀδὰμ ἀνα-
πλάσας, εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰ-
ῶνας, κύριε, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων
ἡμῶν.

A Născătoarei...

Cel ce în pântecel Fečioarei
te-ai sălășluit și întru ea pe
Adam l-ai plăsmuit din nou. Bi-
necuvântat ești în veci, Doamne,
Dumnezeul părinților noștri.

ὥδῃ η'.

Cântarea a 8-a

«Τὸν ἐν ὄρει, ἀγίῳ δοξασθέντα,
καὶ ἐν βάτῳ, πυρὶ τὸ τῆς Παρθέ-
νου, τῷ Μωϋσῇ μυστήριον γνωρί-
σαντα, Κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυ-
ψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας».

Irmos: «Pe Cel slăvit în muntele
cel sfânt, Care i-a făcut cunos-
cută lui Moise taina Fečioarei în
rugul cel de foc, pe Domnul lă-
udați-L și-L preafînălțați în veci».

Εἰ καὶ ξίφει τὴν χεῖρα ἀπετμήθης,
ἀλλὰ κράζει τὸ αἷμά σου, τρισμα-
καρ, καὶ δι' ἐνάρθρου γλώττης νῦν
τὸ στόμα σου διὰ τῶν βιβλίων· ἰε-
ρολογεῖς γὰρ Χριστὸν εἰς τοὺς αἰ-
ῶνας.

Chiar dacă ți s-a tăiat mâna cu
sabia, dar acum strigă sângele
tău și gura ta prin limbă deslu-
șită, de trei ori fericite, prin cărți,
căci Îl mărturisești pe Hristos în
veci.

Ἐν ἀγνείᾳ λεπτύναντες τὸ σῶμα,
εὐσεβεῖα κρατύναντες τὸ πνεῦμα,
τὴν ἱερὰν ψυχὴν ἀνεπτερώσατε,
ὅσοι πατέρες, πρὸς τὴν ὑψηλὴν
γῆν τῶν θείων νοημάτων.

Întru curăție subțiindu-vă tru-
pul, în dreaptă credință stăpâ-
nindu-vă duhul, Cuvioși Părinți,
v-ați întraripat sfântul suflet că-
tre tărâmul înalt al înțeleșurilor
dumnezeiești.

Ὡς ἐργάται τοῦ θεοῦ ἀμπελῶνος
τῆς ἡμέρας τὸν καύσωνα, πατέρες,
δι' ἀρετῆς καὶ πόνου καρτερήσαν-
τες, ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῶν ἡτοιμα-
σμένων γερῶν κατατρυφεῖτε.

Ca lucrători ai dumnezeieștii
vițe, ați răbdat arșița zilei, Părin-
ților, prin virtute și osteneală, iar
acum vă desfățați în ceruri de
darurile laudelor celor gătite
vouă.

θεοτ.

Τὸν ἐν μήτρᾳ οἰκήσαντα παρθένου
καὶ ἐκ ταύτης φρικτῶς καὶ ὑπὲρ
λόγον τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἀναπλά-
σαντα κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυ-
ψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ὥδῃ θ'.

«Τὸν προδηλωθέντα ἐν ὄρει τῷ
Νομοθέτῃ, ἐν πυρὶ καὶ βάτῳ τόκον
τὸν τῆς Ἀειπαρθένου, εἰς ἡμῶν
τῶν πιστῶν σωτηρίαν, ὕμνοις ἀσι-
γήτοις μεγαλύνωμεν».

Σὺ τὸν Φινεὲς ἐκμιμούμενος, θεο-
φόρε, ἄλλῃ σειρομάσῃ ἐν τῇ μα-
χαίρᾳ τοῦ λόγου τὴν νεόφυτον
ἀποτέμνεις θρησκείαν ἀποβουκο-
λῶν τοὺς ἀθετοῦντας Χριστόν.

Τρεῖς οἱ τῆς τριάδος θερμοὶ ὀφθέν-
τες λαμπτήρες, μίαν ἐν ψυχῇ νοη-
τῶς θησαυρίσαντες πίστιν, ὁμο-
φρόνως τῆς εὐσεβείας τὸ δόγμα
ἀποστολικῶς καθωμολόγησαν.

Ὅντως ἐδοξάσθητε, θεοφόροι πα-
τέρες, αἰκισμοῖς καὶ μάστιξι, διω-
γμοῖς καὶ κινδύνοις ἐμπαιγμοῖς τε

A Născătoarei...

Pe Cel sălășluit în mitrasul Fe-
cioarei și pe Cel ce din acesta l-a
plăsmuit din nou în chip înfrico-
șător și mai presus de cuvânt pe
vechiul Adam, pe Domnul lă-
udați-L și-L preaînălțați pe El în-
tru toți vecii.

Cântarea a 9-a

Irmos: «Pe Cel ce mai dinainte a
arătat în munte dătătorului de
lege în foc și în rug nașterea pu-
rura Fecioarei, spre mântuirea
noastră a credincioșilor, cu la-
ude fără de tăcere să-L mărim».

Tu, imitându-l pe Finees, purtă-
torule de Dumnezeu, cu sabia
cuvântului, ca și cu o altă suliță,
tai religia cea nou răsădită, abă-
tându-i pe cei ce Îl leapădă pe
Hristos.

Trei sunt luminătorii fierbinți
văzători ai Treimii care gânditor
au învistierit în suflet o singură
credință și au mărturisit într-un
cuget apostolește dogma dreptei
credințe.

Cu adevărat ați fost slăviți, pă-
rinți purtători de Dumnezeu, ne-
voindu-vă cu sfârtecări ale tru-
pului și cu biciuiri, prigoane și

καὶ φυλακαῖς καὶ σιδήροις καὶ
ὑπερορίαις ἐναθλήσαντες.

θεοτ.

Σὺ εἶ, θεοτόκε, τὰ ὅπλα ἡμῶν καὶ
τεῖχος, σὺ εἶ ἡ ἀντίληψις τῶν εἰς
σέ προστρεχόντων, σέ καὶ νῦν εἰς
πρεσβεῖαν κινούμεν, ἵνα λυτρωθώ-
μεν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν.

Ὁ κανὼν· <Ἀνδρέου.>

Ἦχος πλ. δ'.

ὥδη α'.

«Τὸν Ἰσραὴλ ἐκ δουλείας ἐλυ-
τρώσω, Κύριε, τῇ δεξιᾷ σου τῇ
κραταιᾷ ὡς ἐκείνον ἔσωσας καὶ
ἡμᾶς διάσωσον».

Τῆς ἀνωτάτω σοφίας τοὺς θησαυ-
ροὺς κτησάμενος ἐν τῇ καρδίᾳ,
ὅσιε, δι' αὐτῆς ἐπλούτισας τὸν κό-
σμον ἐν τοῖς δόγμασιν.

Ἀγγελικὴν ἐπεδείξω διαγωγὴν ἐν
γῇ κατοικῶν καὶ γέγονας ταμεῖον
Θεοῦ, χριστοκῆρυξ ὅσιε· διὸ καὶ
ἀνεκράθης αὐτῷ.

Αἰρετικῶν γλωσσαλγίας τῇ φλο-
γοφόρῳ γλώσσει σου κατέφλεξας,

primejdii, batjocuri și ocări,
temnițe, lanțuri și surghiunuri.

A Născătoarei...

Tu ești, Născătoare de Dumne-
zeu, zid de apărare nouă și arme,
tu ești sprijinul celor ce aleargă
la tine, și acum pe tine te miș-
căm spre rugăciune, ca să fim iz-
băviți de vrăjmașii noștri.

Alt canon [al lui Andrei]

Glasul al VIII-lea

Cântarea 1

Irmos: «Pe Israel din robie l-ai
izbăvit, Doamne, cu dreapta Ta
cea puternică, precum pe acela
l-ai mântuit, și acum mântu-
iește-ne pe noi».

Agonisindu-ți comorile înțelep-
ciunii celei mai înalte în inimă,
Cuvioase, prin înțelepciune ai
îmbogățit lumea cu dogmele.

Îngerească petrecere ai arătat lo-
cuind pe pământ și te-ai făcut
locaș al lui Dumnezeu, Cuvioase
propovăduitoare de Hristos. Pen-
tru aceea, ai și fost ținut de El.

Cu limba ta cea purtătoare de
foc ai ars vorbăria ereticilor, feri-

μακάριε, τὸν σωτήρα ἕνα Θεὸν κη-
ρύξας ἐν δυάδι μορφῶν.

Ὁμοφρονούντες ἀλλήλοις ἐν τῇ
μῆτι σου πίστει, Χριστέ, οἱ ὅσιοι,
ἐκήρυττόν σε ἐν ἀγλώσσοις στό-
μασιν ὡς σάλπιγγες θεόφθογγοι.

Τίς κατ' ἀξίαν ὑμνήσει τοὺς ἱεροὺς
ἀγῶνας ὑμῶν, τίς μὴ δακρύσει,
ὅσιοι, τὰς ἐπενεχθείσας ὑμῶν βα-
σάνους ὑπὲρ μόνου Χριστοῦ;

τριαδ.

Χερουβικῶς δοξολογοῦντες τὸν ἐν
τριάδι ἕνα Θεόν, πατέρα προσκυ-
νήσωμεν, τὸν υἱὸν δοξάσωμεν, τὸ
πνεῦμα ἀνυμνήσωμεν.

θεοτ.

Χαίρε, ἀγνή θεοτόκε, ἡ τὸν προ-
όντα Λόγον Θεοῦ τεκούσα ἐπ'
ἐσχάτων σαρκί, χαίρε, τείχος πάν-
των ἡμῶν καὶ σκέπη τῶν τιμῶν-
των σε.

ὥδη γ'.

«Οὐκ ἔστιν ἄγιος ὡς ὁ Κύριος καὶ
οὐκ ἔστι δίκαιος, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν,

cite, propovăduind pe Mântuito-
rul un singur Dumnezeu în do-
imea firilor.

De un cuget fiind unii cu alții
Cuvioșii într-o singură credință
a Ta, Hristoase, Te-au propovă-
duit pe Tine cu guri fără limbă
ca niște trâmbițe de Dumnezeu
grăitoare.

Cine va lăuda după vrednicie
sfintele voastre lupte, cine nu va
plânge, Cuvioșilor, chinurile
aduse asupra voastră numai
pentru Hristos?

Slavă...

Heruvimic slavoslovind pe Unul
Dumnezeu în Treime, să ne în-
chinăm Tatălui, să-L slăvim pe
Fiul și să-L lăudăm pe Duhul cel
Sfânt.

Și acum...

Bucură-te, Curată Născătoare de
Dumnezeu, ce ai născut cu trup,
în cele mai de pe urmă, pe Cu-
vântul lui Dumnezeu, Cel ce era
mai dinainte, bucură-te, zidul
nostru al tuturor și acoperămân-
tul celor ce te cinstesc pe tine.

Cântarea a 3-a

Irmos: «Nu este sfânt precum
Tu, Doamne, nu este drept pre-
cum Dumnezeul nostru pe care

ὃν ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις, οὐκ ἔστιν ἅγιος πλήν σου Κύριε».

Îl laudă toată făptura, nu este sfânt afară de Tine, Doamne».

Τὰ αἵματα στάζουσι τῆς τμηθείσης σου χειρὸς καὶ τὰ δόγματα βρύουσι τῆς σώφρονος γλώσσης σου τῆς ἐνάθρως βοώσης μετὰ τὴν ἐκκοπὴν αὐτῆς Χριστὸν ἐν δύο φύσεσιν.

Sângiurile mâinii tale tăiate picură și dogmele izvorăsc din limba ta înțeleaptă, care după tăierea ei deslușit strigă pe Hristos în două firi.

Ἡ χεὶρ σου τοῖς γράμμασιν οὐκ ἐπαύσατο βοᾶν καὶ ἡ γλῶσσα τοῖς δόγμασι σαλπίζει τὴν πίστιν σου, θεωρῶν τρισμακάρ. Θεὸς γὰρ ἦν ἐκάτερα κινῶν καὶ συμβιβάζων λαλεῖν.

Mâna ta prin scrieri nu a încetat să strige și limba prin dogme trâmbițează credința ta izvorătoare din Dumnezeu, de trei ori fericite, căci Dumnezeu era în fiecare din cele două mișcându-le și învățându-le să vorbească.

Οὐ τύφος ἀρχόντων σε παρεσάλευσε ποτέ, οὐ θυμὸς ἱεράρχου, οὐ δῆμων ἐπίβασις, οὐ στρατὸς ἀπειλῶν σοι, ἀλλ' ἔστηκας, στερρότατε, ὡς ἄκμων τις ἀνήλατος.

Înfumurarea dregătorilor nu te-a clătinat vreodată, nici mânia ierarhului, nici atacul mulțimilor, nici amenințările poporului, ci ai stat, preaputernice, ca o stâncă tare.

Τρισὶ μὲν τοῖς σώμασιν, ἐν μιᾷ δὲ τῇ ψυχῇ ὁμοφρόνως ἀντέστητε, πατέρες θεσπέσιοι, τοῖς κακῶς συναιροῦσι Χριστοῦ τὰ παθήματα καὶ τὴν διπλὴν ἐνέργειαν.

În trei trupuri fiind, dar într-un singur suflet de un cuget ați stat, Cuvioșilor Părinți, împotriva celor ce resping patimile lui Hristos și îndoita Lui lucrare.

Ἐκ γῆς τὸ πολίτευμα νοητῶς εἰς οὐρανοὺς μεταλλάξαντες, ὅσιοι, ἐκεῖ ἀυλιζόμενοι ἐν τῷ φωτὶ τῷ αἰωνίῳ· διὸ καὶ οὐράνιον τὸ στέφος ἐκομίσασθε.

Gânditor schimbând petrecerea de pe pământ în ceruri, Cuvioșilor, sălășluindu-vă acolo în lumina cea veșnică, pentru aceea, ați și primit cununa cea cerească.

τριαδ.

Τριάς ὁμοούσιε, τρισυπόστατε μονάς, ἡ ἀσώματος φύσις, ἡ ἄκτιστος δύναμις, ἡ ἀμέριστος δόξα, τῷ κόσμῳ σου δώρησαι πταισμάτων τὴν συγχώρησιν.

θεοτ.

Γυναῖκες μὲν τίκτουσι, μητροπάρενε ἀγνή, ἀλλ' οὐκέτι παρθένοι ὥς σὺ διαμένουσιν· οὐδεμία γὰρ τούτων Θεὸν ἀπεκύησεν εἰ μὴ σύ, θεοτόκε ἀγνή.

Κάθισμα.

Ἦχος γ'. Θείας πίστεως

Δόγμα ἔνθεον ἐπικρατύνων, στύλος γέγονας ὀρθοδοξίας καὶ κραταίωμα θεόφρον τῆς πίστεως δύσιν οὐσίαις καὶ δυὸ θελήσασιν ἀνακηρύξας Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, πάτερ Μάξιμε, ὃν νῦν ἐκτενῶς ἰκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

ὥδῃ δ'.

«Ἐξ ὅρους κατασκήνιου, Λόγε, ὁ Προφῆτης, τῆς μόνης Θεοτόκου, μέλλοντος σαρκουῖσθαι, θεοπτικῶς κατενόη σέ καὶ ἐν φόβῳ, ἐδοξολογεί σου τὴν δύναμιν».

Slavă...

Treime de o ființă, unime în trei ipostasuri, firea cea netrupească, puterea cea necreată, slava cea neîmpărțită, dăruiește lumii Tale iertarea păcatelor.

Și acum...

Femeile nasc, Maică Fecioară, dar nicidecum nu rămân fecioare, ca tine, căci nici una din ele nu L-a născut pe Dumnezeu, decât numai tu, Născătoare de Dumnezeu, Curată.

Sedealna

Glas 3. A dumnezeieștii credințe...

Păzind dogma cea dumnezeiască, te-ai făcut stâlp al Ortodoxiei și întărire a credinței, de Dumnezeu cugetătorule, propovăduind pe Hristos Dumnezeuul nostru în două firi și în două voințe, părinte Maxime, pe Care cu tărie roagă-L să ne dea nouă mare milă.

Cântarea a 4-a

Irmos: «Din munte umbrit, Cuvinte, cu dumnezeiască vedere prorocul a cunoscut că vrei să Te întrupezi din singura de Dumnezeu Născătoare și cu frică a slăvit puterea Ta».

Σὺ τὸν Μωυσὴ μιμούμενος, θεό-
φρον, πλάκας νοεράς ἐδέξω τῶν
δογμάτων· ἐν γάρ τῷ γνώφῳ εἰσέ-
δυσ τῶν νοημάτων καταπλουτή-
σας τὸ τῆς γνώσεως φῶς.

Σὺ τὸν Ἀβραάμ ζηλώσας, θεοφόρε,
ἄλλον Ἰσαάκ προσήξας τῷ κυρίῳ,
τὴν σεαυτοῦ θυσιάσας, πάτερ,
καρδίαν ἐν τῷ πυρὶ τῆς συνειδή-
σεως.

Σὺ τὸν Ἰακώβ μιμούμενος, θεό-
φρον, κλίμακι Θεοῦ ἐπέβης πρὸς
τὰ ὕψη τῆς θεωρίας τῶν θείων
ἀπηχημάτων, δι' ὧν τὰ θεία ἐμυή-
θης, σοφέ.

Τούτους ἡ τριάς ἐδόξασεν ἀξίως,
τούτους ὁ Θεὸς συνήρμοσε τῇ πί-
στει ὁμοφρονούντας ἀλλήλοις τῇ
εὐσεβείᾳ τῆς ἀπλανοῦς ὁμολογίας
ἡμῶν.

Δεῦτε, ἀκλινεῖς τῆς πίστεως ὀπλί-
ται, δεῦτε, στερροὶ θεμέλιοι τοῦ
Λόγου, τῆς βασιλείας ἠνοίγησαν
ὑμῖν πύλαι καὶ αἱ σκηναὶ τῶν ἐκ-
λεκτῶν τοῦ Θεοῦ.

τριαδ.

Ἄναρχον, πιστοί, δοξάσωμεν τρι-
άδα, ἄκτιστον αὐτὴν ὑμνοῦντες ὡς
μονάδα· ἐν γάρ τὰ τρία τῇ φύσει

Tu, imitându-l pe Moise, cugetă-
torule de Dumnezeu, ai primit
tablele cele înțelegătoare ale
dogmelor, căci ai pătruns în în-
tunericul înțelegerilor, îmbogă-
țindu-te cu lumina cunoștinței.

Tu, râvnind lui Avraam, purtăto-
rule de Dumnezeu, ai adus
Domnului un alt Isaac, jert-
findu-ți, Părinte, inima ta în fo-
cul conștiinței.

Tu, lui Iacov urmând, de Dum-
nezeu cugetătorule, pe scara lui
Dumnezeu te-ai suit la înălți-
mile vederii dumnezeieștilor
apihime, prin care în cele dum-
nezeiești ai fost inițiat, înțelepte.

Pe aceștia Treimea i-a slăvit cu
vrednicie, pe aceștia Dumnezeu
i-a unit prin credință, într-un cu-
get fiind unii cu alții prin
dreapta credință a mărturisirii
noastre neînșelate.

Veniți, ostașilor neabătuți ai cre-
dinței, veniți, tari temelii ale Cu-
vântului, căci vi s-au deschis
vouă ușile Împărăției și corturile
aleșilor lui Dumnezeu.

Slavă...

Să slăvim, credincioșilor, Tre-
imea fără de început, nezidită
lăudând-o ca Unime. Căci una

καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τὸ ἐν τρία τοῖς
προσώποις ἐστίν.

θεοτ.

Ἄχρονον υἷὸν ἐγέννησας ἐν χρόνῳ,
ἄφθορος, ἀγνή διέμεινας τεκοῦσα
τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα ἐν τῇ γασ-
τρὶ σου, θεογεννήτορ ἀειπάρθενε.

ὡδὴ ε'.

«Ὁρθρίζοντες βοώμεν σοὶ Κύριε,
Σῶσον ἡμᾶς, σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν,
ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν».

Οὐκ ἔτεμέ σου, πάτερ, τὸ ξίφος
τὴν παρρησίαν, οὐδόλως ἐσάλευ-
σεν ἡ ἐξορία τὴν πίστιν σου.

Κηρύττει μὲν ἡ Ῥώμη τὸν ζήλόν
σου, θεοφάντορ, σαλπίζει δέ, ὅσιε,
ἡ ἐκκλησία τοὺς λόγους σου.

Τὴν πίστιν σου ἀσάλευτον ἔστερ-
ξας ἐν καρδίᾳ καὶ νοῦν ἀνεπτέρω-
σας πρὸς οὐρανόν, μεγαλῶνουμε.

Ἡ τρίφωτος λυχνία τῆς πίστεως
ἐξαφθεῖσα, φωτίζει τὰ πέρατα τῇ
ἐπιγνώσει τῆς χάριτος.

sunt cele trei prin ființă și prin
fire și Unul este trei în persoane.

Și acum...

Pe Fiul cel fără de ani născând
sub ani, nestricată, Curată ai ră-
mas, născând pe Cel întrupat
pentru noi în pântecele tău, Năs-
cătoare de Dumnezeu, pururea
Fecioară.

Cântarea a 5-a

Irmos: «Mânecând, strigăm Ție,
Doamne: Mântuiește-ne pe noi,
că Tu ești Dumnezeuul nostru,
afară de Tine pe altul nu știm».

Sabia nu ți-a tăiat ție, Părinte,
îndrăzneala, nici surghiunul nu
ți-a clătinat credința nicidecum.

Propovăduiește Roma râvna ta,
arătătorule de Dumnezeu, iar Bi-
serica trâmbițează, Cuvioase,
cuvintele tale.

Credința ta ți-ai purtat-o neclin-
tită în inimă și mintea ți-ai înari-
pat-o către cer, tu, cel cu nume
mare.

Sfeșnicul cu trei făclii al credin-
ței aprinzându-se, luminează
marginile prin cunoașterea ha-
rului.

Ἐνώπιον ἀρχόντων κηρύξαντες
τὸν σωτήρα, μάρτυρες γεγόνατε
τῇ προαιρέσει, θεόσοφοι.

Propovăduind înaintea dregătorilor pe Mântuitorul, ați devenit mucenici prin alegere, înțelepților ai lui Dumnezeu.

Τιμῆ ὑμῶν τὰ λείψανα πᾶσα πό-
λις, ἐν ᾗ ἐκηρύξατε τῆς εὐσεβείας
τὰ δόγματα.

Cinstește moaștele voastre toată cetatea în care ați propovăduit dogmele dreptei credințe.

τριαδ.

Slavă...

Τριάδα ἐν μονάδι δοξάσωμεν ὀρθο-
δόξως ἐν πίστει κραυγάζοντες·
«ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος».

Să slăvim cu dreaptă credință Treimea în Unime, strigând cu credință: „Sfânt, Sfânt, Sfânt”.

θεοτ.

Și acum...

Πηγὴν ἀθανασίας ὑμνοῦμέν σε, θε-
οτόκε· σὺ γὰρ τὴν ἀέναον ζωὴν τῷ
κόσμῳ ἐπήγασας.

Te lăudăm pe tine izvor al nemuririi, Născătoare de Dumnezeu, căci tu ai izvorât lumii viața cea veșnică.

ψδῆς’.

Cântarea a 6-a

«Ἐκ κοιλίας Ἰαῖδου κραυγῆς μου
ἤκουσας φωνῆς μου καὶ ἐρρύσω ἐκ
φθορᾶς τὴν ζωὴν μου ὡς φιλάν-
θρωπος».

Irmos: «Din pântecelul iadului ai auzit strigarea glasului meu și ai izbăvit din stricăciune viața mea, ca un Iubitor de oameni».

Ἐθαυμάστωσέ σου, τρισμάκαρ,
τὴν ὁμολογίαν, θεοφόρε Μάξιμε,
Ἰησοῦς ὁ συναθλήσας σοι.

Minunată s-a făcut, de trei ori fericite, mărturisirea ta, purtătoarele de Dumnezeu, Maxime, căci Iisus este Cel ce lupta împreună cu tine.

Οὐκ ἀρχόντων τῦφον, οὐ ξίφος, οὐ
πῦρ ἀπειλοῦν σοι κατεπλάγης,
ὅσιε· τῇ γὰρ πίστει ἦσθα πάγιος.

Nici înfumurarea dregătorilor, nici sabia, nici focul care te amenințau nu te-au spăimântat, Cuvioase. Căci ai rămas tare în credință.

Οὐκ ἐσάλευσέ σου τὸν πύργον τῆς ὀρθοδοξίας ὁ παμπόνηρος ἐχθρός, οὐ τὸ πῦρ τῶν πειρασμῶν, ἀθλητά.

Nu a clintit turnul ortodoxiei tale vrăjmașul cel prearău, nici focul ispitelor, atletule.

Τῇ τριπλόκῳ ταύτῃ σφενδόνη ἀπειλὴν Ἀρείου νοητῶς τοξεύετε προσβολαῖς τῶν μυστηρίων Χριστοῦ.

Cu această praștie întreit împletită amenințarea lui Arie o săgetați gânditor cu săgetările tainelor lui Hristos.

Μετὰ βίου τέλος, πατέρες, θαύματα τελεῖτε, ἐναργεῖς παρέχοντες ἀποδείξεις τῶν δογμάτων ὑμῶν.

După sfârșitul vieții, Părinților, minuni săvârșiți, dând dovezi clare ale dogmelor voastre.

τριαδ.

Slavă...

Ἐν τρισὶ προσώποις ὑμῶν σε τὴν ἄκτιστον φύσιν, ὦ τριάς ἀμέριστε καὶ μονὰς ἀπερινόητε.

În trei Fețe Te laud pe Tine, Fire nezidită, o, Treime neîmpărțită și Unime necuprinsă cu mintea.

θεοτ.

Și acum...

Ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, παρθένε, τὸν τροφέα πάντων ἐκ μαζῶν θηλάζουσα, τὰ μητέρων οὐχ ὑφίστασαι.

Mai presus de minte și de cuvânt, Fecioară, alăptând la sân cu lapte pe Hrănitorul tuturor, nu ai suferit cele ale maicilor.

Κοντάκιον.

Condacul

Ἦχος β'. Τὰ ἄνω ζητῶν

Glas al 2-lea. *Cele de sus căutând...*

Δογμάτων Χριστοῦ ἐνθέως προϊστάμενος, τυράννου θυμὸν οὐκ ἔπτηξας, μακάριε, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πίστεως τὴν γλῶτταν καὶ τὴν χεῖρα ἐκτέτμησαι καὶ λαοὺς πρὸς πίστιν ἐστήριξας πρεσβέων ἀπαύστως ὑπὲρ πάντων ἡμῶν.

Stând dumnezeiește în fruntea dogmelor lui Hristos, nu te-ai spăimântat de mânia tiranului, fericite, ci pentru credință ți s-au tăiat mâna și limba și ai întărit popoarele în credință, mijlocind neîncetat pentru noi toți.

Ὁ οἶκος.

Στήλη ἐγένου ὀρθοδοξίας τοὺς ὁσίους σου λόγους ἐν καρδίαις πιστῶν καταφυτεύσας, μακάριε, γράφων ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ, ὥσπερ Παῦλος ὁ κήρυξ τῆς οἰκουμένης, οὗτος αὐτὸς καταγγέλλων τὸν λόγον τῆς χάριτος, τυράννους τοὺς κατεσθίειν τὸν Κυρίου λαὸν ἐγχείρισαντας, τοὺς τῶν αἱρέσεων προύχοντας, δι' ἐκτροπὴν ἐλέγχειν οὐκ ἔλιπες πρεσβέων ἀπαύστως ὑπὲρ πάντων ἡμῶν.

ὥδῃ ζ'.

«Ὁ ἐν ἀρχῇ τὴν γῆν θεμελιώσας καὶ οὐρανούς τῳ λόγῳ στερεώσας, εὐλογητὸς εἴ τις εἰς τοὺς αἰῶνας Κύριε ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν».

Σὺ τὴν στολὴν τῆς φυσικῆς ἀξίας αἶματι σῳ κατέστιξας, θεόφρον, σιγῶσαν, πάτερ, καὶ φθειρομένην ἀπόδειξιν παρασχὼν ταύτην τοῖς λόγοις σου.

Τάφος ὑμῶν οὐκ ἔπαυσε τὰς γλῶσσας, γῆ δὲ μακρὰ οὐκ ἔκρυψε τοὺς λόγους, ἀλλ' ὥσπερ γράφει Δαβὶδ ἐν ὕμνοις, εἰς πᾶσαν ὄντως τὴν γῆν διεφημίσθητε.

Ὡσπερ χρυσὸς οἱ τρεῖς δοκιμασθέντες ἐν τῳ πυρὶ τῶν πειρασμῶν

Icos

Stâlp te-ai făcut al ortodoxiei, sădind cuvioasele tale cuvinte în inimile credincioșilor, fericite, scriind la toată cetatea și latura; precum Pavel, propovăduitorul lumii, tot așa și tu însuși, vestind cuvântul harului, nu ai încetat să-i muștri pentru abaterea lor pe tiranii ocrotitori ai ereziilor care și-au întins mâinile ca să mănânce pe poporul Domnului. Pentru aceea mijlocești neîncetat pentru noi toți.

Cântarea a 7-a

Imros: «Cel Ce ai întemeiat pământul într-un început și cerurile cu cuvântul le-ai întărit; Binecuvântat ești în veci, Doamne Dumnezeul părinților noștri».

Pătându-ți haina vredniciei fi-rești cu sângele tău, cugetătoarele de Dumnezeu, ai adus-o pe aceasta dovadă tăcută și grăitoare cuvintelor tale.

Mormântul vostru nu v-a oprit limbile, iar pământul îndepărtat nu v-a astupat cuvintele, ci așa cum scrie David în laude, v-ați făcut vestiți în tot pământul cu adevărat.

Ca aurul fiind încercați cei trei în focul ispitelor acelora, mai cu-

ἐκεῖνων, καθαρωτέραν τὴν πίστιν
ὕμῶν προσήξατε τῷ Χριστῷ, πα-
τέρες τίμιοι.

«Δεῦτε λοιπόν, πατέρες θεοφό-
ροι,» κράζει Χριστὸς «τοὺς πόνοους
τῶν καμάτων ἀπολαβόντες καὶ τὰ
βραβεῖα, αὐλίζεσθε ἐν χαρᾷ εἰς αἰ-
ωνίους σκηνάς».

τριαδ.

Φῶς σε ὕμνῳ τὸν ἄναρχον πατέρα,
φῶς δὲ τιμῶ τὸν ἄχρονον υἱόν σου,
φῶς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν τριάδι δο-
ξάζω· εἰς γὰρ Θεὸς ὁ ἐν προσώποις
τρισίν.

θεοτ.

Ὁ μυστικὴν εἰκόνα τῆς παρθένου
τὴν ἐν Σινᾷ σὺ προτυπώσας βάτον
τὴν καιομένην, οὐ φλεγομένην, εὐ-
λογητὸς εἶ, Χριστέ, ὁ τῶν πατέρων
Θεός.

ὥδῃ η'.

«Τὸν ἐν ὄρει, ἁγίῳ δοξασθέντα,
καὶ ἐν βάτῳ, πυρὶ τὸ τῆς Παρθέ-
νου, τῷ Μωϋσῇ μυστήριον γνωρί-
σαντα, Κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυ-
ψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας».

Τὴν ἀκτῖνα τῆς θείας δαδουχίας ἐν
καρδίᾳ δεξάμενος, θεόφρον, τὸν
φωτισμὸν τῆς γνώσεως ἐπλούτη-
σας καὶ τὸν τῆς σοφίας θησαυρὸν
ἀπέθου ἐν τῇ ψυχῇ σου, πάτερ.

rată ați adus lui Hristos credința
voastră, cinstiți Părinți.

„Veniți, așadar, Părinți purtători
de Dumnezeu”, strigă Hristos,
„luând plata ostenelelor voastre
și premiile, sălășluiți-vă cu bucu-
rie în corturile cele veșnice”.

Slavă...

Lumină Te laud pe Tine Tatăl cel
fără de început, lumină Îl cin-
stesc pe Fiul Tău cel fără de în-
ceput și pe Duhul cel în Treime
Îl slăvesc. Căci este Un Dumne-
zeu în Trei Fețe.

Și acum...

Tu ești Cel ce ai preînchipuit tai-
nicul chip al Fecioarei în Sinai,
rug ce arde și nu se mistuie, bi-
necuvântat ești Hristoase, Dum-
nezeul părinților noștri.

Cântarea a 8-a

Irmos: «Pe Cel slăvit în muntele
cel sfânt, Care i-a făcut cunos-
cută lui Moise taina Fecioarei în
rugul cel de foc, pe Domnul lă-
udați-L și-L preainălțați în veci».

Primind raza dumnezeieștii lu-
minări în inimă, cugetătoarele de
Dumnezeu, te-ai îmbogățit cu
luminarea cunoștinței și co-
moara înțelepciunii ai așezat-o
în sufletul tău, părinte.

Τῶν δογμάτων προέστης, θεομά-
καρ, τὰς αἰρέσεις ἐδίωξας ἐκ μέ-
σου καὶ τοῦ Χριστοῦ ζηλώσας τὰ
παθήματα, γέγονας θυσία καθαρὰ,
δεκτὴ τῷ Θεῷ τῇ προαιρέσει.

Τὸν χιτῶνα τὸν τῆς ἀσκήσεώς σου
μαρτυρίου κατέστησας εἰκόνα καὶ
ἱεροῖς σου τοῦτον κατεποίκιλας
ἄθλοις, θεοφόρε, αἵμασι φοινίξας
τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας.

τριαδ.

Προσκυνῶ σε τὸν ἀναρχον πατέρα
καὶ δοξάζω τὸν ἄχρονον υἱόν σου
καὶ ἀνυμνῶ τὸ πνευμά σου τὸ
ἅγιον, ἀναρχον οὐσίαν ἐν τρισὶ
προσώποις αἰεὶ θεωρουμένην.

θεοτ.

Χαίρε, πύλη καὶ ἔμψυχε νεφέλη,
χαίρε, ὄρος καὶ βάτε καὶ λυχνία,
χαίρε, νὰέ καὶ θρόνε καὶ παρὰ-
δεις, χαίρε, ἡ τεκοῦσα τὸν δημι-
ουργὸν τοῦ παντός, εὐλογημένη.

ψδθ θ'.

«Τὸν προδηλωθέντα ἐν ὄρει τῷ
Νομοθέτῃ, ἐν πυρὶ καὶ βάτῳ τόκον
τὸν τῆς Ἀειπαρθένου, εἰς ἡμῶν
τῶν πιστῶν σωτηρίαν, ὕμνοις ἀσι-
γήτοις μεγαλύνωμεν».

Ai ocrotit dogmele, de Dumne-
zeu fericite, și ereziile le-ai izgo-
nit din mijlocul Bisericii și, rân-
nind patimilor lui Hristos, te-ai
făcut jertfă curată, primită lui
Dumnezeu, de voie.

Tunica nevoinței tale ai făcut-o
icoană a muceniei, împis-
trind-o pe ea cu sfintele tale
lupte, purtătorule de Dumne-
zeu, înroșind-o cu sângiurile
cele pentru adevăr.

Slavă...

Mă închin Ție, Tatăl cel fără de
început și slăvesc pe Fiul Tău cel
fără de început și laud pe Duhul
Tău cel sfânt – firea cea fără de
ani contemplată pururea în Trei
Fețe.

Și acum...

Bucură-te, ușă și nor însuflețit,
bucură-te, munte și rug și sfeșnic,
bucură-te, templu și tron și Rai,
bucură-te, ceea ce ai născut pe
Făcătorul a toate, binecuvântată.

Cântarea a 9-a

Irmos: «Pe Cel ce mai dinainte a
arătat în munte dătătorului de
lege în foc și în rug nașterea pu-
rurea Fecioarei, spre mântuirea
noastră a credincioșilor, cu la-
ude fără de tăcere să-L mărim».

Σὺ δι' ἀπαθείας καὶ θεωρίας, τρισμάκαρ, ἐκδιδάξας λόγους ἡμᾶς ζωῆς τῆς αἰωνίου, στήλην ἔμπνουν ὀρθοδοξίας τῷ κόσμῳ τὴν ὁμολογίαν σου κατέλιπες.

Σὺ τῆς ἀκενώτου πηγῆς ἀντλήσας τὰ ρεῖθρα, ποταμούς δογμάτων τῇ ἐκκλησίᾳ προχέεις, ἐξ ὧν ἅπαντες οἱ διψῶντες ἀντλοῦμεν τῇ ὀρθοδοξίας τὰς ἀφθόνους πηγάς.

Ὅσοι πατέρες ἡμῶν, οἱ ζήλω καὶ πόθῳ τὸν τοῦ μαρτυρίου συνδιανύσαντες δρόμον, ἱκετεύσατε τὸν Θεὸν καὶ δεσπότην πάσης πλάνης ρύσασθαι τοὺς δούλους ὑμῶν.

τριαδ.

Ὡ τριάς ἀγία, μονὰς ἢ μία θεότης, τρισυπόστατε, σύνθρονε καὶ ὁμότιμε δόξη, ὁμοούσιε καὶ συνάναρχε φύσει, σῶζε τοὺς πιστῶς θεολογοῦντάς σε.

θεοτ.

Βάτον καιομένην πυρὶ καὶ μὴ φλεγομένην προεώρα πάλαι Μωσῆς, θεομήτορ παρθένε, τὴν θεόδεκτον προτυποῦσαν γαστέρα ὑποδεχομένην τὸ ἀκήρατον πῦρ.

Tu prin nepătimire și contemplare, de trei ori fericite, ne-ai învățat cuvintele vieții celei veșnice și ai lăsat lumii mărturisirea ta ca stâlp insuflat al ortodoxiei.

Tu, scoțând șuvoaie din izvorul cel nedeșertat, ai revărsat în Biserică râurile dogmelor din care toți cei însetați scoatem izvoarele îmbelșugate ale ortodoxiei.

Cuvioșilor Părinților noștri, cei ce ați săvârșit cursa muceniei cu râvnă și cu dor, rugați pe Dumnezeu și Stăpânul să-i izbăvească pe robii voștri din toată înșelarea.

Slavă...

O, Treime Sfântă, Unime, o singură Dumnezeire, întreit ipostatică, de un tron și de o cinste în slavă, de o ființă și împreună fără de început cu firea, mântuiește pe cei ce cu credință Te teologhisesc pe Tine.

Și acum...

Pe rugul cel ce ardea cu foc și nu se mistuia mai dinainte l-a văzut oarecând Moisi, Maica lui Dumnezeu, Fecioară, preînchipuind pântecul primitor de Dumnezeu care a primit Focul cel fără de pată.